

Ganita mare

27^e jaargang nummer 3- 2020

Uitgave van de Historische Kring Gente

Ganita mare

Inhoud 2020-3

- 2 Allerlei
- 3-7 De Kroon
- 8-12 De Spaanse griep in onze regio
- 13-14 Vlees of geen vlees
- 15 De vijf van Gendt
- 16-19 Kwartierstaat Kersenkoningin 2019
- 20 Koe huje
- 21-23 De vaart van de familie De Beijer
- 24-28 Onderduiken: het verhaal van drie Joodse gezinnen
- 29-33 1895-2020: 125 jaar Providentia
- 33 Aanwinsten, Welkom nieuwe leden
- 34 Overleden
- 35 Bestuur en Colofon

Foto voorpagina:

Leden Harmonie St. Caecilia bij het Kersenfeest 2019. Bovenste rij v.l.n.r. William Reulink, Martijn Reulink, Michel Pere, Koos Messink. Midden: hofdame Annicka Reulink-Hermesen, Kersenkoningin Mellanie Balk-van Swaaij en hofdame Trudy Sluiter. Onderste rij: Merel Hubbers-Reulink, Hanneke Pere-Wiltink

Open Monumentendagen

Op 12 en 13 september zijn weer de Open Monumentendagen. Dit jaar is het thema leermuseum. Oorlogsmuseum Niemandslaan, naast ons kringgebouw, is dan gratis open en Villa Ganita heeft een PowerPointPresentatie over Gendtse oorlogsslachtoffers en laat verder zien wat een historische kring allemaal heeft en doet. Verder is ook landgoed Poelwijk te bezichtigen. Allemaal beide dagen open van 11.00 tot 17.00 uur.

Concerten Providentia

Gerard Alofs is bezig met een boek over muziekgeschiedenis en zoekt informatie over de, zo hij zegt, legendarische optredens van Les Baroques, Golden Earring, Cuby and the Blizzards etc. etc. in Providentia in de jaren zestig en zeventig. Hij wil met name in contact komen met degenen die deze concerten in Gendt organiseerden om te weten te komen hoe alles in het werk ging. Hebt u meer informatie dan kunt u hem bereiken onder g.alofs@chello.nl

Coronavirus

Het coronavirus heeft het programma van iedereen en dus ook van de kring overhoop gegooid. Sinds half maart was het kringgebouw gesloten en werd vanuit huis gewerkt. Er waren desondanks veel vrijwilligers bereid om in een tijd van intelligente lock-down toch onze uitgave *Oorlog en Vrede, Gendt 75 jaar bevrijd*, bij iedereen in Gendt in de bus te doen. Alleen huizen met nee-nee stikker kregen geen *Ganita mare*.

Hulde aan de bezorgers! Zo had iedereen toch wat te lezen. Uit de reacties op Facebook en de aanvragen voor extra boekjes blijkt dat dit erg op prijs is gesteld.

Mensen die toch nog een boekje voor een familielid willen, kunnen dit in de tussentijd verkrijgen bij The Read Shop of bij ons.

De lezing over het onderwijs ging niet door, de excursie naar het Vrijheidsmuseum in Groesbeek kon ook niet plaatsvinden en Rabo ClubSupport dat in de plaats komt van de Rabo Club Campagne start ook pas na de zomervakantie.

Wij zullen zodra het mogelijk is alle programmaonderdelen weer uitvoeren. U krijgt daarvan bericht in de volgende *Ganita mare* of als er al iets eerder kan, via de nieuwsbrief.

Het voornaamste is dat iedereen gezond blijft.

Afmelden nieuwsbrief

Door een storing werkte de link tot het afmelden van de nieuwsbrief een tijdje niet. We kregen alleen een melding van een afmelding, maar niet wie zich eigenlijk afmeldde, dus geen e-mail of adresgegevens. Wij konden dit dus niet verwerken. Inmiddels werkt de link weer en kunt u zich desgewenst ook nog voor de nieuwsbrief afmelden via

info@historischekringgente.nl

Maar misschien is het toch handig het niet te doen. Want zodra we weer iets van ons jaarprogramma kunnen uitvoeren, krijgt u daarvan meteen een melding via de nieuwsbrief, dus nog vóór het volgende kringblad. Informatie over onze lezing of excursie kunt u overigens dan ook lezen in de krant, op posters in Gendt en op onze website.

De Kroon

Als je bij Ruimzicht de Waaldijk af ging, lag daar meteen rechts herberg De Kroon. In 1832 was de weduwe van de in 1820 overleden grootgrondbezitter Steven Hendrik Sam, Maria van der Hans, eigenaresse van boerderij en herberg De Kroon. Ze bezat verder nog 23 bunder grond in de secties A, C en D, dus door heel Gendt heen. Een bunder was een oude oppervlaktemaat die gelijkgesteld was aan 1 hectare (10.000 vierkante meter). Haar zoon Steven Hendrik Sam, die getrouwd was met Maria Pruijn afkomstig uit de buurtschap Kommerdijk, werd later eigenaar van boerderij en herberg De Kroon.

In 1882, toen er voor het eerst een vergunning

Het witte gebouw rechts is de boerderij en herberg De Kroon.

aangevraagd moest worden voor de herberg, bleek hun zoon Willem Sam de eigenaar te zijn. Om de dranklokalen terug te dringen moest men een vergunning aanvragen. Vanaf 19 december 1887 moest men ook belasting betalen. Riens Hiemstra, commies der Directe Belastingen, was daarvoor aangesteld. Het aantal dranklokalen verminderde van 36 in 1882 naar 17 in 1900.

Na het overlijden van Willem Sam werd zijn ongehuwde zus Gosuina Sam nog tot 1888 eigenares en na haar kwam er een buitenstaander, Wilhelmus Peters, in bezit van De Kroon. Die hield het een viertal jaren in bezit en daarna verkocht hij het in 1892 aan Albert Mattijssen, die getrouwd was met Maria Burgers. Albert was een echte ondernemer en had naast zijn boerderij en café ook nog een houthagerij. Hij begon op de werkplaats met het maken van steenvormen voor de steenfabrieken. Het

Werknemers van De Kroon en de eigenaar Albert Mattijssen (2e van rechts).

is bekend dat bij De Kroon vele contracten werden getekend, vooral als het ging om de verkoop of koop van een huis. Ook aanbestedingen voor de bouw van huizen of zelfs voor de bouw van de nieuwe kerk in 1908 vonden er plaats net als – en dat is weer heel wat anders – trekhondenkeuringen. Bij de Kamer van Koophandel stond het bedrijf ingeschreven als Machinale Wagenmakerij en Houthandel De Kroon.

Op 28 januari 1928 brandde het pand door onbekende oorzaak tot de grond toe af. Er kwamen zeven runderen, een paard en een groot aantal kippen in de vuurzee om. Het houtbewerkingsbedrijf en de houthagerij achter de boerderij bleven gespaard. Albert Mattijssen woonde nog tijdelijk in een oude dokterswoning aan de Markt, maar vertrok daarna naar Huissen en nam de naam De Kroon mee. Zijn nieuwe pand in Huissen kreeg die naam in 1930 en bestaat nog. Albert Mattijssen overleed in 1940; zijn echtgenote Maria Burgers was in 1927 al overleden in Gendt.

De Kroon aan de Markt.

Op de plaats van het afgebrande huis aan de Markt werd opnieuw een woonhuis met café gebouwd met de naam De Kroon. Willem Seegers werd daar eigenaar van. Willem had eerder een houtzagerij in Hulhuizen, waar zich toen Toon Willemsen vestigde. Willem doopte de naam van het bedrijf om in Houthandel, Stoomzagerij De Kroon. Willem Seegers verhuisde in 1938 naar Millingen waar

Zesbaks steenvormen, klaar voor gebruik.

hij baas werd van de timmerwerkplaats van de scheepswerf. In datzelfde jaar kocht Frits Janssen, die getrouwd was met Elisabeth Walravens, de timmerfabriek De Kroon van de heer Terwindt uit Velp. Eind 1939, dus net voor de Tweede Wereldoorlog, ging het ge-

Frits Janssen met zijn echtgenote Lies Walravens.

bouw De Kroon onder de hamer. Het kerkbestuur was al jaren opzoek naar ruimte voor de jeugdverenigingen en kon het pand voor een redelijke prijs kopen. Frits Janssen bleef in het pand wonen. In 1948 liet hij aan de Dorpsstraat een nieuw woonhuis met timmerwerkplaats bouwen.

In februari 1940 kregen de jeugdverenigingen er een onderkomen. Ook de Boerenleenbank had er een ruimte tot 1956. In 1943 verhuisden de jeugdverenigingen naar het oude Providentia aan de Markt, de voormalige Waterstaatskerk.

*Dokters-
echt paar
Burg.*

*Dokters-
echt paar
Dijkhuis.*

*Dokters-
echt paar
Baselier.*

Dokter Burg, de opvolger van dokter Coenders ging in De Kroon wonen en had er zijn praktijk samen met zijn vrouw Maria Bastiaans, ook arts. Ze bleven tot 1954 in De Kroon. Hierna maakte het doktersechtpaar Henricus Dijkhuis en Gezina Dijkhuis-Braakhuis gebruik van De Kroon tot 1962. Daarna nog het doktersechtpaar Pieter Baselier en Neeltje Baselier-Dorresteijn tot 1965, toen ze een nieuw huis in de Europalaan betrokken.

Marinus van Heck.

Marinus van Heck

Daarna kwam het houtbedrijf van De Kroon in bezit van Marinus van Heck. Hij was geboren op 27-02-1911 in Appeltern en trouwde in 1941 met Maria Francisca Johanna van Welie, geboren op 11-12-1915 in Dreumel. Marinus kwam uit een boerenfamilie, maar het beroep timmerman lag hem beter. Door zijn oom Martin van Heck, van houthandel Van Heck uit Beneden-Leeuwen, kwam Marinus in Gendt terecht. Zijn oom zag in Gendt een afzetgebied als Marinus daar de timmerfabriek en houtzagerij van Frits Janssen zou kopen, welk bedrijf al sinds eind 1940 te koop stond. Marinus en Maria kochten het bedrijf in Gendt, gelegen tegenover de hervormde kerk, nog voor hun huwelijk. Omdat er geen woning bij het bedrijf was, woonde Marinus eerst zes weken alleen in bij

Gedeelte van het bedrijf. Op de achtergrond de Dorpstraat.

Hannes de Beijer aan de Markt. Na hun huwelijk hebben ze bij Henk en Greet Niënhaus in de Dorpstraat ingewoond tot de evacuatie.

*Het gezin Van Heck. Staand v.l.n.r. Martien, Gérard, Frank, Jacques en Fred.
Zittend: Ellie, Riet, Marinus, Maria en Ed.*

Daar is ook hun eerste kind geboren, Gérard. Tijdens de evacuatie verbleef het gezin in Wehl bij de familie Weening. Na de evacuatie konden ze niet meer bij Niënhaus wonen, omdat dit huis totaal verwoest was. Ze kregen tijdelijk onderdak bij bakker Van Driel, tegenover Niënhaus. Daar sloeg het noodlot toe. De kleine Gérard verongelukte op de deel bij Van Driel, twee en half jaar oud. Een schuifdeur viel door trilling uit de rails en kwam op Gérard terecht.

Achter in een loods op het bedrijf tegenover de hervormde kerk werd ondertussen een woning gecreëerd. Riet is nog bij Niënhaus geboren, Gérard bij Van Driel en Martien, Fred, Ellie, Frank, Jacques en Ed aan de Torenlaan

Schutterskoning

In het jaar 1947-1948 werd Marinus Schutterskoning in Gendt. Het was een mooi jaar want in dat jaar werd er een Schuttersprins geboren.

*Schutterskoning
Marinus van Heck.*

Op 19 april 1948 zag Fred het leven. Dus het was dubbel feest in Gendt bij de familie Van Heck. Ook het dagblad De Gelderlander besteedde er aandacht aan. De naam van de prins werd: Fredericus Alardus Sebastianus Theresia.

GENDT

EEN PRINS GEBOREN

Het koninklijk echtpaar, Van Heck, de koning en de koningin van ons schuttersgilde, werden verblijd met een Prins. Dat kan men maar niet zo voorbij laten gaan. Dus zorgden bestuur en vaandeldraaiers, dat Z.K.H. extra plechtig werd gedoopt. De Deken en andere bestuursleden gesjerpt de kapitein gesabeld en de vaandeldraaiers het vaandel geschouderd, haalden zij Z.M., omhangen met het koningszilver, af aan het paleis, en droegen de kleine Prins waardig en deftig naar de doopvont. Hier doopte de priester Z.K.H. met de schone namen Fredericus, Alardus en Sebastianus, naar de grote patroon van het gilde. Het spreekt vanzelf, dat men nog trotser terugging naar 's konings paleis, waar het vreugdevolle feit nog even werd herdacht.

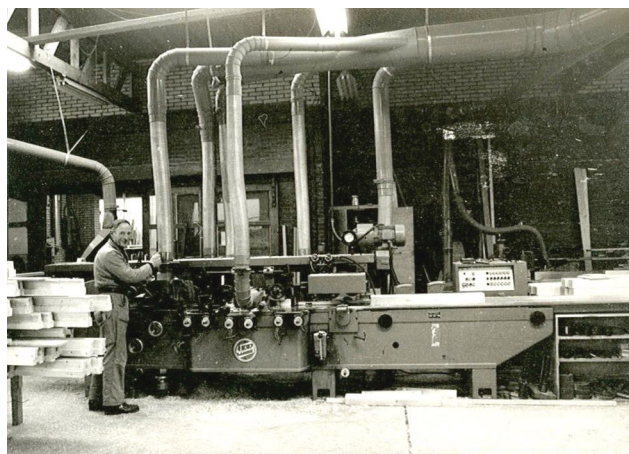
Het bedrijf, woning en familie

Machinale houtbewerking en loonzagerij was de voornaamste taak van het bedrijf. Later kwam daar het aannemersbedrijf bij, maar het bleef hoofdzakelijk Timmerfabriek De Kroon. De Kroon was al de naam die ook zijn voorgangers gebruikten voor hun houtbewerkingsbedrijven en cafés. In 1957 werd er een woning voor het gezin Van Heck gebouwd aan de overkant van de straat, Torenlaan 12. Daar wonen nu zoon Jacques en zijn vrouw, Lenie van Elk. In 1958 ging een loods in vlammen op, waarin ook de voormalige woning was. Van de kinderen trouwde dochter Riet met Nico Bolder; Riet is in 2019 overleden. Gérard trouwde met Lucia Vedia, Gérard is ook in 2019 overleden. Martien trouwde met Mies Derksen en Fred met Hannie de Haas. Ellie trouwde met Albert Driessen en Frank met Marja van de Velde. Ed is samen met Marion Doveren.

Een gezegde van Marinus was: *Ik heb graag een groot huis, een groot huishouden en een grote auto.* Volgens mij kan daar ook nog bij dat Marinus graag een grote sigaar rookte. Marinus zat vele jaren in de Raad van Bestuur van de Boerenleenbank.

Na de Tweede Wereldoorlog

De groei van het bedrijf is vooral gekomen, toen Marinus overging naar machinale houtbewerking.

Jan Niënhaus bedient een machine. Hier nog aan de Torenlaan.

In de daarop volgende jaren werd het bedrijf geleidelijk aan gemoderniseerd en kon het meer werknemers in dienst nemen. Drie zonen van Marinus: Frank, Fred en Jacques namen het bedrijf over. Ze legden dezelfde voortvarendheid aan de dag als hun vader. De Kroon BV werd officieel in 1976 opgericht door deze drie zonen.

Luchtfoto van het bedrijf aan de Torenlaan.

In 1980 werd het bedrijf verplaatst naar de Willem Alexanderstraat op het industrieterrein in Gendt. Daar was meer ruimte dan in het centrum van Gendt en daar hoorde het bedrijfsmatig thuis. De Kroon kon zich daar aanpassen aan de hoge eisen die de bouwwereld stelt. Door de moderne bedrijfsvoering levert De Kroon houtwerk in elke gewenste soort, grootte en vorm. Daarbij voldoet het bedrijf aan de strengste milieueisen.

De toekomst van Timmerfabriek & Interiurbouw De Kroon

De drie broers hebben geleidelijk aan het bedrijf verlaten; Jacques als laatste. Toch zijn ze er nog regelmatig te zien, al is het maar voor het contact met de collega's. Het is een echt familiebedrijf en dat zal het ook wel blijven. De zoon van Fred, Maurice, heeft nu de leiding.

De Kroon is groot in het vervaardigen van diverse houten producten, zoals kozijnen, ramen, deuren, houtskeletbouw elementen, dakkapellen en overig timmerwerk. Het bedrijf maakt zich sterk voor het uitvoeren van projecten met logistieke uitdagingen. Dat vormt de kroon op hun werk.

Henk Klaassen

Met dank aan Jacques van Heck

De stelkozijnen van de Kroontorens in Den Haag zijn vervaardigd door Timmerfabriek De Kroon in Gendt.

William Ederveen aan de profileermachine bij De Kroon.

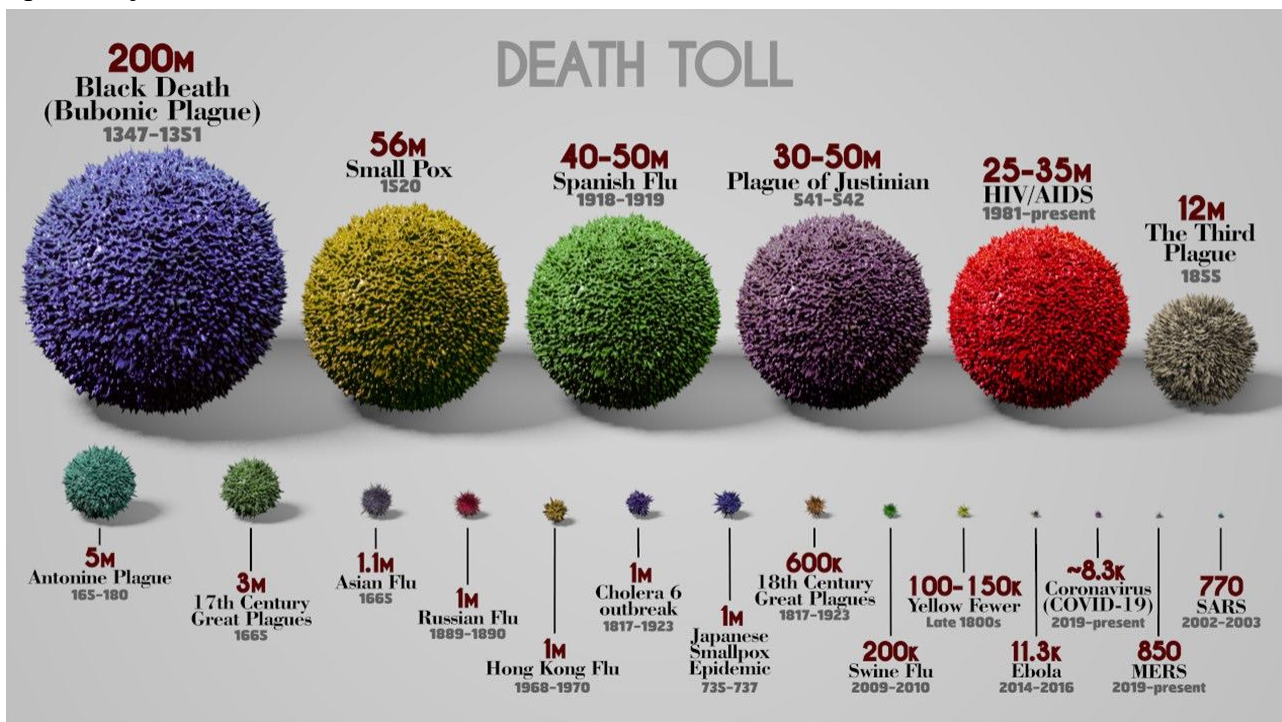
Gedeelte van de voorgevel van De Kroon op het industrieterrein van Gendt.

De Spaanse griep in onze regio

Met een pandemie als het coronavirus worden vaak vergelijkingen getrokken met andere beruchte epidemieën. Zo wordt de pest in de Middeleeuwen met 200 miljoen slachtoffers vaak genoemd en ook de Spaanse griep die ruim honderd jaar geleden 40 tot 50 miljoen mensen wereldwijd het leven kostte. Heel gek dat er de laatste tijd weinig vergeleken wordt met het aidsvirus, dat toch ook wereldwijd 25 tot 35 miljoen doden telde en dat nog steeds heerst. Misschien is dat omdat er intussen medicijnen voor zijn en dat het coronavirus, net als de Spaanse griep, iedereen kan treffen terwijl het aidsvirus tot bepaalde groepen beperkt blijft.

Ook toen hadden maatregelen betrekking op het onderwijs, net als in de afgelopen maanden. Nu zijn bijvoorbeeld de exameneisen ‘versoepeld’ in zoverre dat de schoolexamenresultaten gelden en er geen centraal examen

**Maastricht. De nieuwe bond doet reeds stappen bij Z. Exc. den Minister van Onderwijs, om met het oog op den brandstoffennoed en de Spaansche griep, die geheerscht hebben, matiging te verkrijgen in de examens voor onderwijzer en onderwijzeres, n.l. bij de a.s. examens in April en Mei. Bij Mgr. den Aartsbischop is verzocht een ad-
viseur te benoemen.**

Het grote blauwpaarse bolletje links is de pest, het geel/beige daarnaast de pokken en het groene de Spaanse griep. Het Aidsvirus is het rode bolletje. Van het coronavirus derde van rechtsonder is nog niks exact te zeggen.

Hoewel je veel leest over de oorzaak of oorzaken van de Spaanse griep, zoals dat het door Amerikaanse soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog verspreid is en dat vooral verzwakte mensen in onhygiënische omstandigheden er vatbaar voor waren, kom je weinig te weten over hoe die griep in onze regio huishield. Daarvoor moet je toch naar kranten uit die tijd. Gendt wordt er niet in genoemd, wel andere plaatsen die nu onze gemeente Linge waard liggen, zoals Doornenburg, Bemmelen en Angeren.

meer afgenomen hoeft te worden. Dat gold blijkbaar in de vorige eeuw ook voor docenten. Er was ook brandstoffennoed, iets waar nu geen gebrek aan is, maar dat kan met de Eerste Wereldoorlog te maken hebben gehad.

Eigenlijk waren de maatregelen die toen extra getroffen werden deels gelijk aan die van nu. Zo werden uitvoeringen afgelast, scholen gesloten en werd meer de nadruk op hygiëne gelegd. Dat was ook wel nodig want toen was het heel normaal om bij verkoudheid met de

De Spaansche griep.

Gelijk reeds in het kort vermeld, bevat de „St.-Ct.” een overzicht van de sterfte aan influenza, acute bronchitis, broncho pneumonie, croupieuze pneumonie en aandoeningen der pleuraholte, in totaal, met afzonderlijke vermelding der sterfte aan influenza in de maanden November, waaraan ter vergelijking de cijfers voor October en de 3 maanden Juli tot en met September zijn toegevoegd.

Allereerst dient gewezen op de schrikbarend hoge sterfte aan alle doodsoorzaken te zamen in de maand November. Bedroeg deze in de jaren 1913—1917 in die maand gemiddeld 18 per 1000 en per jaar en was dit in October, waarin de sterfte gewoonlijk nog iets lager is dan in November (gemiddeld 12.12 in de jaren 1913—1914), reeds tot ruim 21 per 1000 gestegen, in November bedroeg zij niet minder dan 46 per 1000 of ruim $3\frac{1}{2}$ maal de normale sterfte. Ruim 30 per 1000 kwamen daarbij voor rekening van de bovengenoemde doodsoorzaken, dus bijna $\frac{2}{3}$ welke in normale omstandigheden slechts ruim $\frac{1}{7}$ van de totale sterfte veroorzaken. Aan andere ziekten heeft de sterfte dus 16 per 1000 bedragen, terwijl daaraan in normale tijden slechts 11 per 1000 stierven. Ook hier dus nog eene vermeerdering van meer dan 50 pct. In welke mate daarbij Spaansche griep als middellijke oorzaak in het spel is geweest, valt niet uit te maken.

Ver boven dat van andere provinciën staat thans het November-sterftcijfer aan bovengenoemde oorzaken van Drente, n.l. bijna 77 per 1000.

In de provincie Gelderland waarvan de sterfte in November $2\frac{1}{2}$ maal grooter was dan in October, kwamen nog in de volgende gemeenten sterftcijfers van hooger dan 100 per 1000 inwoners voor: IJzendoorn (137), Brakel (106), Nederhemert (105) en Kesteren (102).

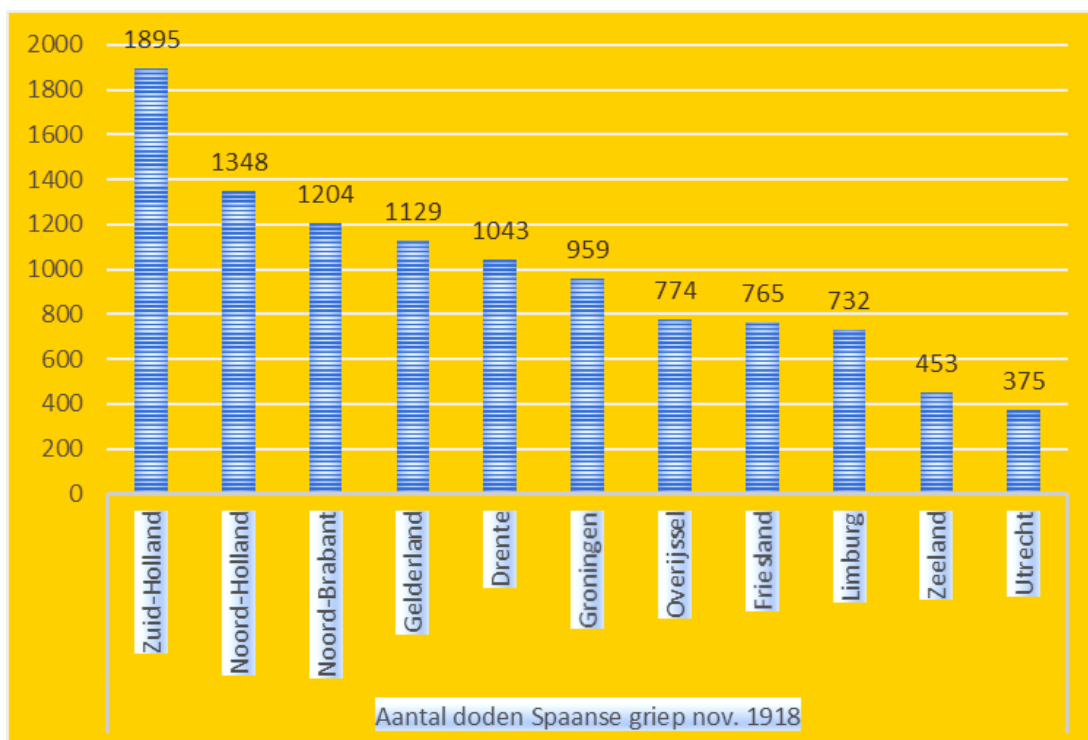
Uit de sterftcijfers van November blijkt duidelijk hoe de griep-epidemie in hoofdzaak de personen van middelbaren leeftijd 20—40 jaar, tot haar slachtoffers heeft gemaakt.

hand een neusgat te snuiten of te rochelen en dan de kwak slijm op straat te spugen.

Hoewel de epidemie in een aantal golven optrad, schijnt die in november 1918 het ergst te zijn geweest. In het krantenartikel hiernaast wordt daarvan een overzicht gegeven en daaruit blijkt dat de provincie Drenthe op dat moment de meeste ziektegevallen had. Ook Gelderland deed mee en in onze omgeving telde de plaats Kesteren een buitengewoon groot aantal sterfgevallen. Wel opvallend is dat de Spaanse griep vooral huishield in de groep 20-40 jarigen, die in die tijd als zijnde van middelbare leeftijd bestempeld werden.

Hieronder een grafiek gemaakt naar de cijfers zoals die in april 1919 bekend waren over november 1918. Dan zie je dat juist Zuid-Holland op kop lag, op enige afstand gevolgd door Noord-Holland en Noord-Brabant. Het is verklaarbaar dat in de provincies Zuid- en Noord-Holland de meeste sterfgevallen plaatsvonden, omdat deze provincies grote steden hebben waar mensen dicht op elkaar leven. Waarom Noord-Brabant toch relatief veel doden telde is gissen. Misschien had het ermee te maken dat daar veel soldaten uit de Eerste Wereldoorlog gelegerd waren.

Prov. Geldersche en Nijmeegsche Courant van 20-1-1919.

Aantal doden aan Spaanse griep per provincie in november 1918.

Men schrijft ons uit Bemmelen.

* Evenals op andere plaatsen begint alhier ook de Spaansche griep in hevige mate te heerschen. Een 60-tal leerlingen der openbare school zijn reeds door die ziekte aangelast, terwijl de bijzondere school van den heer Rijkse reeds is gesloten.

De Gelderlander 31-10-1918.

Uit het bovenstande artikeltje over Bemmelen kun je opmaken dat in oktober 1918 de griep verhevigde en dat een maatregel, net als nu, het sluiten van scholen is geweest. In Bemmelen trof de ziekte ook kinderen, terwijl in het voorgaande krantenartikel werd gesteld dat vooral de leeftijdsgroep 20-40 eronder te lijden had.

Spaansche griep

* De openbare school te Doornenburg, wegens het heerschen der Spaansche griep, voorloopig tot 11 November gesloten, blijft op last van den Burgemeester van Bemmelen gesloten tot Maandag 25 November a.s.

* De Spaansche griep schijnt te Didam langzamerhand te vermindern. Voorzichtigheidshalve zullen echter de openbare scholen de volgende week nog gesloten blijven. Ze kunnen daar eerst ontsmet worden.

* De Spaansche griep schijnt te Brummen een weinig af te nemen. Eenige scholen zijn weer geopend, de andere blijven nog tot 14 Nov. gesloten. Toch is het aantal sterfgevallen, vooral tusschen 20 en 40 jaar en ook boven de 60 jaar den laatsten tijd vrij groot, n.l. 12 per week op de 8000 zielen.

* Van uit iedere plaats hoort men van de Spaansche griep. In Angeren heerscht ze haast in ieder gezin. De scholen zijn gesloten. Er komen veel sterfgevallen voor en wel verscheidene van in de 80 jaren en kinderen.

Donderdag stonden er 5 lijken boven aarde.

De Gelderlander 9-11-1918.

In november hoefden de kinderen uit onze regio bijna de hele maand niet meer naar school. In Angeren werd bijna ieder gezin door de griep getroffen en zijn volgens het bovenstaande artikel verschillende kinderen en mensen van in de dertig gestorven.

* **DOORNENBURG.** De Spaansche griep is hier weer zoo goed als verdwenen. Een enkel geval komt nog zoo hier en daar voor. De scholen zijn weer geopend en zoo goed als alle kinderen zijn weer present.

* — Op de boerderij „De Steen” zijn in den der laatste nachten onvroemd een rondentaig, twee vette ganzen en eenige kippen.

* — Al sedert eenige dagen is hier bij geen der bakkers wittebrood te krijgen. Van de verhoogde rantsoeneering wordt men op zoo'n manier niet veel gewaar.

In december werd men optimistisch over het verloop van de ziekte. De griep leek verdwenen en de scholen waren volgens De Gelderlander van 7 december weer open. Aan witbrood bleek echter gebrek.

Dus ondanks dat het rantsoen verhoogd was, bleek het niet te krijgen. Ook toen werd er gehamsterd. Het was brood, maar als in die tijd pasta of rijst gebruikelijke kost was geweest, dan was dat ongetwijfeld ook uit de winkels verdwenen.

Er wordt later in kranten gemeld dat het overigens niet duidelijk is geworden of het sluiten van scholen enige invloed heeft gehad op de omvang van de ziekte.

Die winter bleek de griep nog niet voorbij en duurde tot het voorjaar van 1919. Maar de meeste sterfgevallen hadden wel in november 1918 plaatsgevonden. Het ergste leed was na het voorjaar van 1919 geleden. In de winter van 1920 was er nog een opleving, maar die griep was een stuk milder.

De griep in Gendt

Hoe zat het nu met de Spaanse griep in Gendt? Het gemeenteverslag over 1918, opgesteld in april 1919, rept er niet over. In 1918 werden er 62 mensen in Gendt begraven en het jaar daarop 45. Het waren behoorlijk meer vrouwen dan mannen die gestorven waren. Ter vergelijking: in 1920 werden er 42 mensen bijgezet. Dus 1918 moet toch een beroerder jaar zijn geweest. Maar geen opmerking van de kant van de gemeen-

te. Volgens de gemeente waren er geen ernstige besmettelijke ziekten voorgekomen in het dorp en ook in 1919 werd aangegeven dat er geen besmettelijke ziekten geheerst hadden. Zou Gendt dan de dans ontsprongen zijn? Was dat voor een deel te danken aan de hygiënische omstandigheden die als goed omschreven werden, zoals goed onderhouden openbare gebouwen, wegen, riolen etc.?

Hoe zat het met de scholen in Gendt? Moesten die dicht? In april 1918 had de gemeenteraad het nog over uitbreiding van het lager onderwijs op de openbare school. Dat leidde wellicht in de benoeming in juli van een nieuwe onderwijzer. Eind van dat jaar vertrok er een onderwijzeres en werd er een andere onderwijzer aangesteld. Er werd geen melding van sluiting gemaakt, dus waarschijnlijk ging het onderwijs in Gendt gewoon door, dat kun je dan wel concluderen. Er wordt ook totaal geen melding van rare omstandigheden gemaakt.

Is er die jaren dan nog wat qua leerlingenaantal veranderd? Zouden er kinderen overleden zijn aan de griep? In 1918 namen er in totaal 421 leerlingen deel aan het onderwijs: 215 jongens en 5 meisjes op de openbare school en 201 meisjes op de Mariaschool. Het jaar daarop hetzelfde aantal maar met een iets andere verdeling: 211 jongens en 5 meisjes op de openbare school en 205 meisjes op de Mariaschool. Het kan goed zijn dat enkele jongens intussen de leeftijd hadden dat ze aan het werk konden; het hoeft niks met overlijden te maken te hebben.

Het enige dat lijkt te wijzen op een situatie die anders dan anders was is de opmerking over 1918 bij het Armwezen: *De buitengewo-*

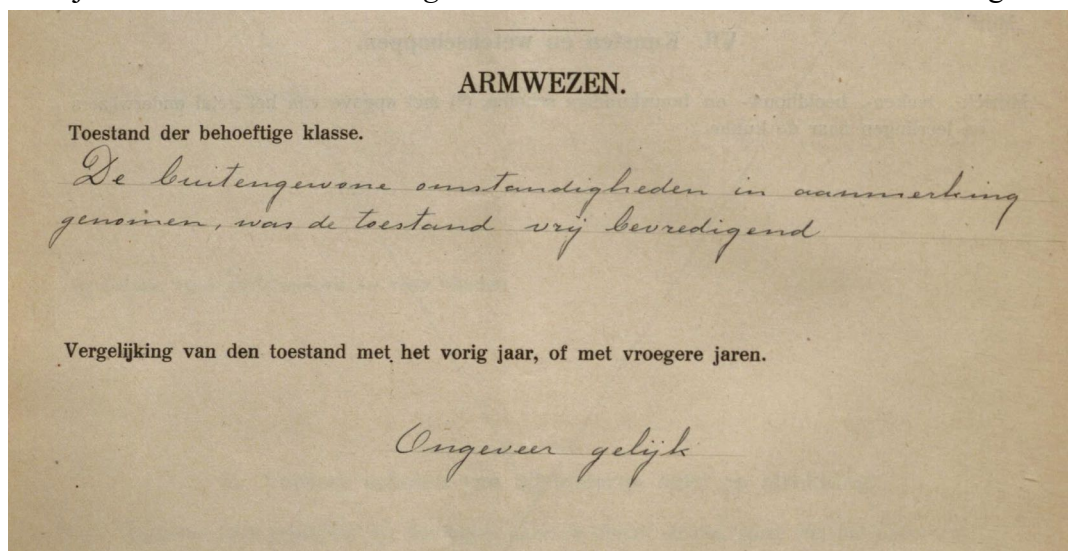
ne omstandigheden in aanmerking genomen, was de toestand vrij bevredigend. De situatie was *Ongeveer gelijk* aan voorgaande jaren en precies hetzelfde werd in het jaar daarop gemeld. Het lijkt een standaardzin te zijn geweest die eerder met de Eerste Wereldoorlog dan met de gezondheid of werkloosheid te maken kan hebben gehad.

Als je niks in de kranten over de Spaanse griep in Gendt en ook niks in het Gendtse gemeenteverslag aan Gedeputeerde Staten kunt vinden, mag je dan concluderen dat Gendt in tegenstelling tot de omringende plaatsen nauwelijks last van de griep heeft gehad? Om dat te bewijzen moet je toch eens kijken of het overlijdensregister over die maanden in 1918 dit bevestigt. Dan blijkt dat er ook in Gendt duidelijk meer mensen in oktober en november 1918 stierven dan de maanden ervoor. De eerste tien maanden van dat jaar waren er in totaal 24 sterfgevallen en in de maanden oktober en november samen alleen al 32, terwijl ca. 5 normaal zou zijn geweest.

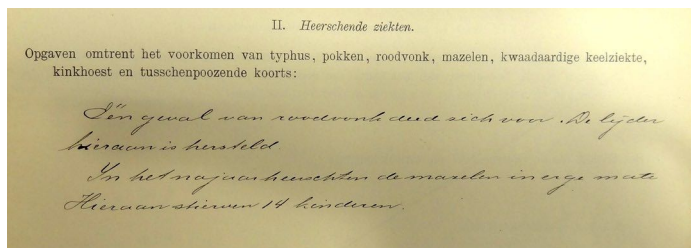
En het waren vooral kleine kinderen en mensen in de bloei van hun leven die stierven, terwijl je zou verwachten dat het oudere mensen zouden zijn geweest. Enkele gezinnen werden meermaals getroffen en dan moet je toch concluderen dat daar wel een besmettelijke ziekte geheerst heeft.

Vader Arnoldus Milder moest twee van zijn zonen kort na elkaar missen, één van drie jaar en een maand later zijn oudste van vijftien. Twee zonen en twee dochtertjes bleven over.

Het echtpaar Arnoldus Braam en Anna Maria van Haaren overleed met een dag verschil;

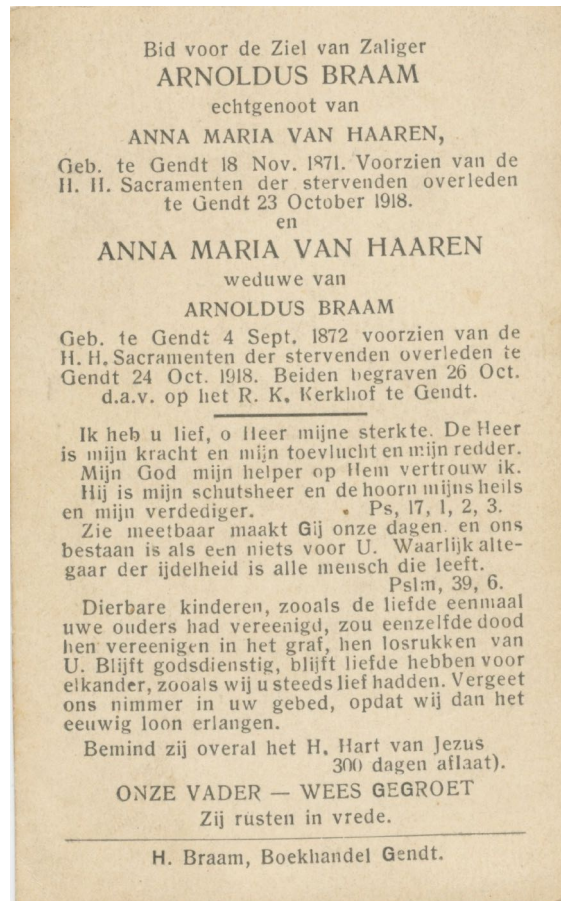

Arnoldus op 23 oktober 1918 en zijn vrouw een dag later. Arnold was 47 en Anna 46, dus veel te jong. Er bleven twee jongens achter, een van 17 en een van 10 jaar. In 1906 had dit gezin al een zware en verdrietige periode meegemaakt toen in december dagen na elkaar twee zoontjes en een dochtertje stierven. Dat moet ongetwijfeld aan een besmettelijke ziekte zijn geweest. Het gemeenteverslag over 1906 geeft uitsluitsel: in het najaar van dat jaar heerste een erge besmettelijke ziekte, de mazelen, waar 14 kinderen in Gendt aan overleden. De scholen werden in die periode vier weken gesloten.

Een ander door de Spaanse griep zwaar getroffen gezin was dat van Johannes Joosten. Eerst stierf op 28 oktober 1918 de 5-jarige Gerarda, daarna op 31 oktober haar 3-jarige zusje Elisabeth, de volgende dag het 14-jarige zusje Catharina en tenslotte nog op 6 november de baby Gerardus van 10 maanden. Van het oorspronkelijk zeer kinderrijke gezin hielden de ouders, Johannes Joosten en Johanna Hendriks alleen nog Theo van 10 en de zusjes Henny van 9 en Johanna van 6 over. Want er waren in het verleden al meer kinderen van dit gezin overleden, zoals vier baby's kort na de geboorte en een meisje van drie. Je vraagt je af hoe vader Joosten en moeder Johanna Bartholomina Hendriks deze ellende nog konden verwerken. Twaalf kinderen en uiteindelijk er maar drie over....

En ze waren niet de enigen die die maanden in rouw gedompeld werden. Jacoba Janssen, getrouwd met Gradus Milder, deelde hun lot. Haar man, de arbeider Gradus Petrus Milder overleed op 1 november op 29-jarige leeftijd en hun zoontje Johannes van twee jaar stierf precies een dag later. Daarmee hield de rampspoed niet op want Jacoba was tijdens of net na het overlijden van dit kind aan het bevallen en baby Petrus stierf dezelfde dag nog, zes uur oud. Zo bleef de 28-jarige Jacoba Janssen geheel alleen achter, zonder man, zonder kind en zonder baby.

Bidprentje van het echtpaar Braam-Van Haaren dat een dag na elkaar aan de Spaanse griep overleed.

Dit waren wel de ergst getroffenen, maar alle andere families die in deze tijd een zoon of dochter in de bloei van hun leven verloren, terwijl de oude ouders achterbleven, moeten hun eigen verlies als bijzonder schrijnend en niet te dragen hebben ervaren. Het is eigenlijk onbegrijpelijk dat het Gendtse jaarverslag aan Gedeputeerde Staten van deze zware tijd helemaal geen melding gemaakt heeft.

Yvonne de Boer-Ravestein

Literatuur:

Overlijdensregister Gendt, 1918, Gelders Archief
Diverse kranten, www.delpher.nl
Verslag van de toestand der gemeente over de jaren 1906, 1918 en 1919, Gelders Archief, 0039, Gedeputeerde Staten, Gemeenteverslag Gendt nr. 1360.

Vlees of geen vlees

Vanwege de oorlog en de strijd van geallieerden met de Duitsers werd de situatie in onze omgeving erg gevaarlijk. Iedereen in de Betuwe kreeg in oktober 1944 het bevel om te ver-

Huwelijksfoto van de ouders van Peter, Henk Langen en Sofia Kerkman.

trekken om een veilige omgeving op te zoeken. Voor ons werd het Hilversum omdat de zusters van mijn moeder, Henny en Marie Kerkman al in Hilversum woonden. Zij waren ooit op advies van de onderwijzeres van de lagere school in Gendt, juffrouw Klöpner (afkomstig uit Amersfoort), naar Hilversum vertrokken omdat daar werk zou zijn in de verpleging.

Henny (Hendrina) is daar in het huwelijk getreden met Wim van Straaten. Henny had werk gevonden bij dokter Crijns in Hilversum. Marie trouwde daar met een Hongaar, Janos Belovics. Zij waren intussen goed ingeburgerd en wij, de familie Langen-Kerkman

uit Gendt, waren welkom in Hilversum. Er was nog wel plaats.

Voor vertrek werden de fietsen uit de vervalten kippenschuur gehaald, waar ze waren verborgen in een dubbelde wand, zodat de Duitsers ze niet konden vinden. Onder en half naast de kippenschuur zat de schuilkelder. Mijn vader had samen met twee zwagers een illegale jeneverstokerij. Die moest verborgen worden voor ze weggingen. Delen werden in de schuilkelder verstopt en onder andere de drankvoorraad ging in een betonnen regenton met daarop een lading klei.

Op een vroege morgen stapten mijn vader Henk Langen en mijn moeder Sofia Langen-Kerkman, die van mij, Peter, in verwachting was, op de fiets. De kinderwagen waarin Joke van net een jaar lag, werd er achter aan vast-

Baby Peter in 1945.

gebonden. Joke lag vast, gepropt tussen wat kleren en een paar zaken die mee konden. Zo ging het op weg voor de lange tocht naar Hilversum en zoals ze later vertelden, viel er heel wat regen tijdens de reis. Andere familieleden zeggen echter dat ze te

voet naar Hilversum gingen (?). In die tijd waren er nog niet zoveel goede wegen als nu en het was bovendien oorlog. Nederland was bezet. Je kon niet zomaar overal naartoe gaan. De route ging dan ook via een nauwkeurig uitgestippelde weg via de brug bij Grave? richting noorden. Op de brug liep er een wiel van de kinderwagen af en de jonge broer van mijn moeder Willem Evert Kerkman (geboren 5 juli 1924), die er bij was, maakte de Duitsers heel wantrouwend omdat hij steeds achterom keek. Toen mijn vader terug wilde voor het wiel, stond er meteen een Duitser met het geweer in de aanslag voor hem die hem vroeg wat er aan de hand was. Toen hem duidelijk was gemaakt, dat er een baby in de kinderwagen lag en dat het wiel ervan af was, mocht het opgehaald en weer vastgezet worden. Zo werd de moeizame reis voortgezet.

Het was ongetwijfeld een lange en vermoeiende reis in deze koude herfst, maar uiteindelijk kwamen ze goed in Hilversum aan. Daar werd ik enkele maanden later op 21 december geboren. In de St. Vituskerk in Hilversum ben ik gedoopt. Tante Henny, inmiddels bijna 100 jaar en het oudste lid van de historische kring) was bij mijn geboorte erbij. Zij zou de nageboorte meenemen achterop de fiets en thuis aan de andere kant van Hilversum afvoeren. Onderweg werd ze echter aangehouden door een Duitse soldaat, die in de zak kneep en vroeg of ze vlees vervoerde. Henny zei: 'Kijk zelf maar', en het enige wat hij daarna kon uitbrengen was: 'Fahr weiter'.

Dat verhaal heeft later altijd voor de nodige hilariteit gezorgd.

Na Peter kwamen in latere jaren in Gendt nog de broertjes Wim, Henk en Jos en zusjes Elly, Ine, Fia en Lies erbij. Peter werd de oudste van de kin-

299

PERSOONLIJKE OPROEP

Afkomstig uit de Gemeente G E N D T.

Aan het gezin H.G. W. Langen

verblijvende

te Hilversum

De Militaire Commissaris voor het district Elst deelt U mede, dat U naar de Betuwe kunt terugkeeren.

Dit mag ~~ook~~ geschieden op eigen gelegenheid, maar U zult met Uw gezinsleden en Uw bagage op onderstaand verzamelpunt gehaald worden.

Datum 11 Juni 1945 Verzamelpunt thuis

Vertrektijd uur.

Aangewezen woning Dries A 145 te Gendt

Deze oproep dient U voor en tijdens het transport te allen tijde te kunnen toonen.
Neemt goede nota van de voorschriften aan ommezijde vermeld.

De Militaire Commissaris in het District Elst.
De Reserve Majoor der Artillerie,
J. W. FEITSMA

In juni 1945 mocht de familie weer naar huis.

deren Langen toen Joke na een ziekbed van enkele dagen op 8-jarige leeftijd stierf. Waaraan ze overleed, was onduidelijk. De een dacht dat de injectie tegen pokken verkeerde middelen had bevat en een ander dacht aan kinderverlamming.

Peter Langen

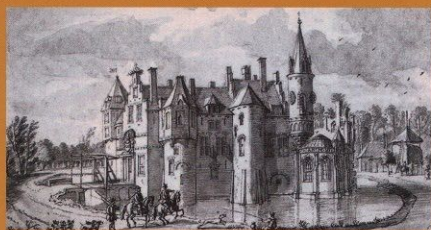

De familie Langen zonder zusje Joke. Peter staat helemaal rechts.

De vijf van Gendt

Een intrigerende titel: *De vijf van Gendt*. Zo heet het boek dat Geert Visser op verzoek van het Streekmuseum Lingewaard heeft geschreven. Het boekje kwam afgelopen maart uit, maar door de coronaproblemen is er geen presentatie geweest en geen publiciteit. Zo heeft het niet de aandacht gekregen die het verdient.

ADELLIJKE HUIZEN IN LINGEWAARD

DE VIJF VAN GENDT

GEERT VISSER

Wie of wat zijn de vijf van Gendt? Het gaat over de vier kastelen en het adellijk huis die in Gendt hebben gestaan. Nu zal menig Gendenaar misschien met enige moeite één kasteel, namelijk kasteel Poelwijk, kunnen noemen en verder stilval- len. Gendt met kastelen en herenhuizen? Als men al weet dat

niet precies waar ze gestaan hebben en is het onduidelijk hoe ze eruit hebben gezien. De afbeeldingen van de burcht van Gendt zijn pas veel later gemaakt en kunnen aan de fantasie ontsproten zijn. Naar de exacte plaats van het kasteel van Hulhuizen is de laatste jaren wat onderzoek gedaan, maar hoewel er meer duidelijk is geworden, is er nog geen definitief oordeel, gestaafd door vondsten als funderingen, gekomen.

De geschiedenis van kasteel Hagevoort is helemaal curieus. Gebouwd in 1850 werd het al in 1868 afgebroken. Waarom heeft jonkheer Merkes van Gendt het hier gebouwd en waarom heeft het er maar zo kort gestaan?

Geert Visser gaat in het boek uitgebreid in op de historie van alle gebouwen, met aandacht voor de bezitters, archeologisch onderzoek verhalen eromheen en alles geïllustreerd met diverse afbeeldingen. Daardoor is het een levendig verhaal over Gendtse geschiedenis geworden in de vlotte stijl die we van Geert gewend zijn.

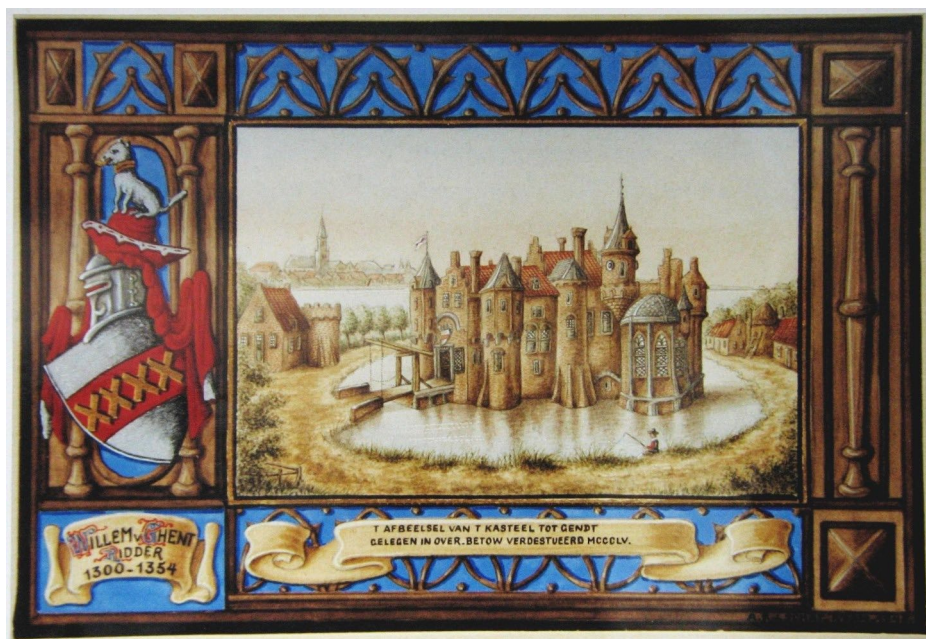
De vijf van Gendt is verkrijgbaar bij The Read Shop in Gendt en in ons kringgebouw. De prijs is € 7,50.

Yvonne de Boer-Ravestein

Gendt ooit stadsrechten kreeg, denkt men toch niet dat Gendt zo belangrijk was dat er nog meer kastelen en herenhuizen hebben gestaan. Een reden om dit boek te lezen.

Nieuwsgierig geworden naar de vijf? Dat zijn de burcht van Gendt, kasteel Poelwijk, kasteel Hulhuizen, Huis te Gendt en kasteel Hagevoort.

Ze stonden er niet allemaal in dezelfde tijd en ze zijn op de toren van de Poelwijk na verdwenen. Twee ervan, de burcht van Gendt en kasteel Hulhuizen, zijn met de nodige mysteries omgeven. Zo weten we van beide

De burcht van Gendt door Jan Soukens (leefde van ca. 1650-ca. 1725, terwijl het kasteel volgens de tekening in 1355 vernietigd is).

Kersenkoningin 2019 Mellanie Balk-Van Swaaij

De Kersenkoningin 2019 is Mellanie Balk. Voor dat zij trouwde met Lion ging zij door het leven als Mellanie van Swaaij. Mellanie werd geboren op de dinsdagochtend van Gendtse kermis 1975 en is de dochter van Piet van Swaaij en Nelly van Swaaij-Janssen en de zus van Marco van Swaaij.

De basisschooltijd heeft Mellanie doorgebracht op de Jozefschool aan de Nijmeegsestraat. Zowel haar vader als haar broer hebben die school bezocht. Als jong meisje ging zij samen met vriendinnetjes naar de scouting. Na de kabouters volgden de gidsen en dat allemaal eerst in de blokhut aan de Poelwijklaan nabij de kanovijver en later aan de Markt 22.

Harmonie St. Caecilia

In de zesde klas heeft zij het roer omgegooid. Geen spoorzoekertje of knutselen, maar muziek moest het gaan worden. Maar werd het nu het Schuttersgilde St. Sebastianus van pa of toch Harmonie St. Caecilia van opa Bertus Janssen? Het werd uiteindelijk toch Harmonie St. Caecilia. Of die de meeste aandacht trok of dat dit kwam als gevolg van de Vette Kluut, dat weet ze niet meer. De Vette Kluut is het huisorkest van carnavalsgezelschap De Gentenarren. Samen met haar ouders en broer gingen ze vaak

naar Oostenrijk op vakantie en de blaasmuziek die zij daar altijd hoorde heeft echt de doorslag gegeven om te kiezen voor Harmonie St. Caecilia. De houten blaasinstrumenten en dan met name de klarinet heeft altijd haar voorkeur gehad. Dus op 1 oktober 1985 is ze als 10-jarig meisje bij Harmonie St. Caecilia gegaan. Opa Janssen was heel trots dat zijn kleindochter bij zijn harmonie kwam.

Binnen de familie Van Swaaij was dit wel een keerpunt in de traditie, Oom Sjaak zat bij het Schuttersgilde St. Sebastianus en speelde de grote trom. Zowel haar vader als diverse andere ooms hebben ook altijd actief deelgenomen als muzikant bij het korps van het Schuttersgilde St. Sebastianus. Haar ouders zeiden altijd dat ze haar hart moest volgen en dat heeft ze dus ook gedaan.

Vader Piet is nog steeds schutter en maakt al vele jaren de vogel voor het prijs- en koningsschieten tijdens de Gendtse kermis.

Mellanie heeft in de afgelopen jaren natuurlijk in diverse commissies gezeten bij Harmonie St. Caecilia, zoals de jeugdcommissie, kledingcommissie, muziekcommissie en al jaren bij de opbouwcommissie Kersenfeest.

Opleiding

Na de lagere school is Mellanie naar het SGOB (Scholengemeenschap Over-Betuwe) in Bemmelen gegaan, het huidige OBC (OverBetuweCollege). Hier heeft zij de afdeling LHNO (Lager Huishoud en Nijverheidsonderwijs) bezocht. Na haar slagen volgde de opleiding aan MDGO-AW (Middelbaar Dienstverlenings- en Gezondheidszorgonderwijs / Agogisch Werk) en ook dit werd met succes afgesloten. Intussen werkte Mellanie al vanaf haar 15de jaar bij de Etos van Hans Geveling. Toen zij klaar was met haar opleiding kon zij niet onmiddellijk een baan vinden die aansloot bij haar opleiding. Ze kon wel bij Albert Heijn een interne opleiding gaan volgen en is toen de opleiding detailhandel gaan doen. Ook die opleiding heeft zij succesvol afgesloten met het diploma teamleider. In Gendt zullen de meeste mensen haar wel kennen van de AH.

Gezin

Tijdens het kersenfeest van 1994 leerde zij Lion Balk kennen. Lion komt weliswaar uit Angeren, maar heeft ook Gendts bloed in

zijn aderen. Samen hebben zij in 2001 een huis gekocht in Bommel en daar wonen zij nog steeds. In 2005 zijn ze getrouwd en in 2006 werd dochter Esmee en in 2011 zoon Kevin geboren. In de afgelopen jaren hebben zij naast de genoemde hoogtepunten ook diverse dieptepunten gekend. Naast haar moeder en vele bekenden is ook haar opa

Janssen die 70 jaar lid was van Harmonie St. Caecilia overleden. Trots is ze dan ook, dat ze de oorkonde van het 70-jarig lidmaatschap en het daarbij behorende speldje van opa mocht ontvangen uit handen van de voorzitter.

Kersenfeest 2019

In oktober 2018 kreeg Mellanie een telefoontje van Merel Reulink en Hanneke Pere. De vraag was: 'Mel, zit jij toevallig?' Op haar antwoord: 'Hoezo?' kwam de vraag of zij Kersenkoningin wilde zijn in 2019. Natuurlijk wilde zij dat wel, net als de hofdames Trudy Sluiter en Annicka Reulink-Hermsen. Een 'ouder' trio!

Wat was ze trots en dan: mond dicht houden tot juni. Dat was

nogal een dingetje. Dan begonnen de voorbereidingen, geheime afspraken, jurken uitzoeken, passen en aanpassen. Zelfs een cursus spreken in het openbaar van Dutch Star zat nog in het voorbereidingspakket. Het was allemaal geweldig en naarmate de tijd vorderde, werden ze steeds sterker; ze waren per slot van rekening ook niet de jongste meer! De vrijdag van het Kersenfeest 2019 was een dag van uitersten. Eerst meehelpen met het opbouwen van het podium en dan moest er weer een smoes worden verzonnen waarom zij 's middag niet konden helpen. De middag werd doorgebracht bij kapsa-

lon Simone. Daarna nog snel dit en dan weer dat. Eigenlijk was er op dat moment helemaal geen tijd voor de zogenaamde gezonde spanningen. Die kwamen er natuurlijk op het moment dat het gehele trio klaar was voor de onthulling, die natuurlijk voor hun gevoel weer veel te lang op zich liet wachten.

Toen kon het eindelijk beginnen. Maar het weekend was voor ze het wisten voorbij. Het was alsof zijn in een achtbaan terecht waren gekomen. De onthulling op vrijdagavond, het bezoek aan verzorgingshuis St Jozef op zaterdag, de kranslegging bij het oorlogsmonument (het was ook veteranendag). Het bezoek bij de fototentoonstelling van de Historische Kring, waar hun foto ook al bij hing. 's Avonds Gendt Got Talent en nog een gezellig feestje. Zondagochtend weer vroeg naar de kapper, een mooie fotoshoot gemaakt door Paul, het startschot voor de triatlon op Walburgen ook nog over de braderie en naar de finale van Gendt Got Talent om vervolgens de winnaar van de triatlon weer te huldigen.

Het was een onvergetelijk, maar heel druk weekend voor het Kersentrio. Een weekend om nooit te vergeten; geweldig begeleid door Hanneke en Merel, de chaperonnes van de Kersenkoningin en haar hofdames. Ze hebben hun taak van begeleidsters meer dan waar gemaakt. Aan niets heeft het ontbroken. Supertrots was Mellanie om Kersenkoningin te zijn.

Deze stamboom kwam tot stand met goedkeuring en medewerking van de families Van Swaaij en Janssen.

Willem Rasing

V.l.n.r. Annicka, Mellanie en Trudy.

32+33 Arnoldus van SWAAIJ * Wageningen, 2 feb 1796 † Wageningen, 6 nov 1867 ∞ 1823 Wilhelmina JANSEN * Heteren, 1799 † Huissen, 11 aug 1873	34+35 Andries Michiel DIERHOFF * Arnhem, 1793 † Heteren, 7 nov 1873 ∞ 1815 Grada LENTJES * Groessen, 25 jul 1794, † Duiven, 26 jun 1854	36+37 Cornelis HOVESTAD * Wageningen, 30 dec 1818 † Wageningen, 7 sep 1901 ∞ 1843 Anna JANSEN * Oosterbeek, 27 dec 1812, † Wageningen, 3 dec 1893	38+39 Peter PASTOORS Elisabeth GERRITZ	40+41 Johannes WISSING * 1795, † Bommel, 12 nov 1864 ∞ Cornelia PETERS * Pannerden, 1803 † Bommel, 20 mrt 1877	42+43 Theodorus DUCKERHOF * Herwen, 29 okt 1804 † Gendt, 14 feb 1886 ∞ 1836 Johanna GERRITSEN * Praats, 14 apr 1811 † Gendt, 12 feb 1896	44+45 Everardus JOOSTEN * Pannerden, 31 dec 1805 † Bommel, 23 apr 1878 ∞ 1840 Geertruida de PEST * Herwen, 15 dec 1809 † Bommel, 3 dec 1889	46+47 Steven KETELAAR * Herwen, 25 aug 1820 † Aerdt, 19 apr 1896 ∞ 1847 Wilhelmina Catharina LUUB * Herwen, 15 aug 1824 † Aerdt, 11 apr 1861
16 Petrus van SWAAIJ * Wageningen, 20 jan 1838 † Wageningen, 9 jan 1904 ∞ Duiven, 18 mei 1881	17 Helena Francisca DIERHOFF * Duiven, 2 apr 1838 † Wageningen, 14 okt 1905	18 Jacobus HOVESTAD * Wageningen, 19 sep 1848 † Wageningen, 31 okt 1919 ∞ Arnhem, 1 mrt 1871	19 Catharina PASTOORS * Frasselt, 14 jan 1848 † Wageningen, 4 nov 1914	20 Bernardus WISSING * Bommel, 1 aug 1842 † Bommel, 4 mrt 1888 ∞ Bommel, 6 mei 1874	21 Sophia Aleida DUCKERHOF * Gendt, 26 febr 1846 † Bommel, 1 aug 1895	22 Hendrikus JOOSTEN * Bommel, 19 mei 1846 † Bommel, 4 nov 1894 ∞ Bommel, 10 jul 1878	23 Elisabeth Petronella KETELAAR * Herwen, 2 mei 1854 † Bommel, 19 nov 1923
8 Petrus Franciscus van SWAAIJ * Wageningen, 29 nov 1882 † Bommel, 24 jul 1961 ∞ Wageningen, 25 apr 1906	9 Antje HOVESTAD * Wageningen, 29 jun 1884 † Bommel, 7 apr 1927			10 Joseph Hendrikus WISSING * Bommel, 18 mrt 1879 † Bommel, 13 mei 1937 ∞ Bommel, 27 feb 1908	11 Geertruida Johanna Theodora JOOSTEN * Bommel, 21 sept 1884 † Bommel, 10 jun 1951		
4 Jacobus Josephus van SWAAIJ * Wageningen, 11 mrt 1907 † Nijmegen, 9 okt 1981 ∞ Bommel, 16 nov 1939				5 Elisabeth Helena WISSING * Bommel, 23 okt 1911 † Gendt, 21 mrt 1998			
2 Petrus Franciscus van SWAAIJ * Doornenburg op 27 okt 1945 ∞ Gendt,							
Mellanie Elisabeth Petronella Maria Gendt Kersen							

z48+49 Jan JANSSEN * Gendt 19 apr 1825 † Gendt, 13 jul 1901 ∞ 1850 Bartjen van VORSSELEN * Gendt, 22 mrt 1821 † Gendt, 26 sep 1876	50+51 Willem HOOLJMAN * Gendt, 6 apr 1822 † Gendt, 13 sep 1904 ∞ 1852 Johanna Adriana ter MEER * Bommel, 27 mrt 1824 † Gendt, 18 okt 1884	52+53 Wilhelmus DERKSEN * Valburg, 6 jan 1834 † Gendt, 6 apr 1917 ∞ 1861 Maria GERDSEN * Bommel, 4 aug 1835 † Gendt, 4 aug 1909	54+55 Arnoldus CORNELISSE *Tiel, 17 apr 1823 † Nijmegen, 31 jan 1896 ∞ 1849 Antonia van GEMERT * Tiel, 20 aug 1826 † Nijmegen, 9 sep 1909	56+57 Gradus PETERS * Schottheide 8 feb 1809 † Erlecom 26 apr 1890 ∞ 1838 Maria JANSSEN * Ooij, 24 feb 1811 † Ooij 16 feb 1866	58+59 Jan CORNELISSEN * Kekerdom, 1810 † Erlecom, 29 jan 1882 ∞ 1833 Maria Helena LEENDERS * Leuth, 2 sep 1805 † Erlecom, 1 mrt 1843	60+61 Bart ENGELEN * Beek, 8 mrt 1803 † Ooij, 23 feb 1869 ∞ 1831 Helena MINTJES * Zevenaar, 21 jan 1809 † Ooij, 26 jun 1876	62+63 Michiel LOOLJSCHELDER * Nijmegen, 12 mei 1800 † Ooij 15 jan 1880 ∞ 1828 Wilhelmina van EKEREN * Zyfflich 18 nov 1798 † Ooij, 10 dec 1872
24 Albert JANSSEN * Gendt, 9 apr 1851 † Gendt, 1 okt 1915 ∞ Gendt, 21 okt 1876	25 Geertruida HOOLJMAN * Gendt, 31 mei 1854 † Gendt, 8 aug 1901 ∞ Gendt, 21 okt 1876	26 Bartholomeus DERKSEN * Gendt 1 febr 1865 † Gendt, 19 nov 1945 ∞ Ubbergen, 12 mei 1891	27 Caatje CORNELISSE *Wadenhoijen, 13 jul 1867 † Gendt, 19 jun 1938 ∞ Ubbergen, 12 mei 1891	28 Jan Peter PETERS * Ubbergen, 6 apr 1839 † Ubbergen, 26 dec 1914 ∞ Ubbergen, 22 mei 1868	29 Johanna CORNELISSEN * Ubbergen, 28 jul 1844 † Erlecom, 18 jan 1906 ∞ Ubbergen, 22 mei 1868	30 Theodorus ENGELEN * Ubbergen 20 dec 1835 † Ubbergen, 11 febr 1917 ∞ Ubbergen, 28 dec 1864	31 Petronella LOOIJSCHILDER * Ooij, 22 aug 1839 † Ubbergen, 17 mrt 1922 ∞ Ubbergen, 28 dec 1864
12 Johannes Wilhelmus JANSSEN * Gendt, 9 mei 1883 † Gendt, 30 mrt 1963 ∞ Gendt, 1 juni 1917		13 Maria Antonia DERKSEN * Ubbergen, 1 mrt 1892 † Gendt, 21 dec 1976 ∞ Gendt, 1 juni 1917		14 Johannes Gerhardus PEETERS * Rheden, 28 nov 1884 † Ubbergen, 26 aug 1961 ∞ Ubbergen, 21 mei 1909		15 Petronella ENGELEN * Ubbergen 27 apr 1883 † ∞ Ubbergen, 21 mei 1909	
6 Bartholomeus JANSSEN * Gendt, 12 jan 1925 † Gendt, 19 jan 2016 ∞ Ubbergen, 19 sept 1946				7 Elisabeth Antonia PEETERS * Ubbergen, 24 mei 1925 † Gendt, 18 jan 2006 ∞ Ubbergen, 19 sept 1946			
3 Petronella Maria Elisabeth Janssen * Gendt op 29 jan 1947 † Nijmegen op 31 dec 2007 24 jul 1970							

van SWAAIJ
 26 aug 1975
 koningin 2019

Koe huje

As vâd gin tied hâ mos ik d'r duk aon
De koe gaon huje, dâ hé'k veul gedaon
Dan wâ'j druk mè'r 't zuke naor gres
En duk was d'r al 'n a-nder gewes

Zo gieng dâ les ôk, 'k lag nog ien bed
Vâd was d'r al uut, de fiets hattie al bute ge-
zet
'k Hè hee gin tied rie-p tie, now mô'k al
gaon

Guntere wie-d zie'k de res van d'n ploeg al
staon

'k Mô weg, 'k hê hês zei tie tege moed
Lao Majje gaon huje die kan dâ bar goed
D'r is hee gin vrête, de wei is kats kaol
Toe knèjde hi'j weg en sprong op 't zaol

En over de schouwer hen rie-p tie nog
D'r hing 'n kwak rège ien de loch
Lao'r hum drek gaon, bi'j de graaf stid nog
zat
Da's goed te doewn, aon't harde pad

En zo wâ'k d'r aon vurdâ'k wakker wie-r
Mê zô'n koe op sjouw was nog 'n hee gemier
Zô'n bees mô's vrête en as d'r thuus niks
mer was
Dan zoch je naor gres want dâ schelde 'n jas

Zo ôk op dien dag,
hiel moed mien uut
bed
En zei: 'k hé'r ow ète
al klaor gezet
Vandaag mô'j de koe
huje, dâ's a-ndere
praot
Gao mar gauw, 't wör
al lich aon de straot

Wâ's dâ? rie-p ik, en
wörrum ik dan wer?
Daor begin'k nie aon,
nee dâ doe'k nie
mer
Kwaod wier'k en
stierrig wâ hâ'j
anders gedoch
A'j zo te pas kom vil
dâ koud uut de loch

'k Wou naor schôl en begos kwaod te dajjere
En zat al drek mette mellek te knajjere
Mê'r 'n vule kop mie-k 'k krijsend bezwaor
Meester is jaorig, 't is wezelik waor

En meester lèès veur umdâ tie jaorig is
As'k dâ nie kan heure is dâ'r 'n hee gemis
Dâ du tie dukker en 't zit mien hoog
't Git over Witte Veder en Arendsoog

Die luij ken'k nie zei moed en lop nie te stie-
re
En ôk nie zô strups te mentenie-re
Gi'j gao de koe huje, verders niks gin ge-
mauw
A-nders slit vâd ow vanaovend kats blauw

Tekst: Herman Buurman
**Tekening: Wilma Kregting-
Schouten**

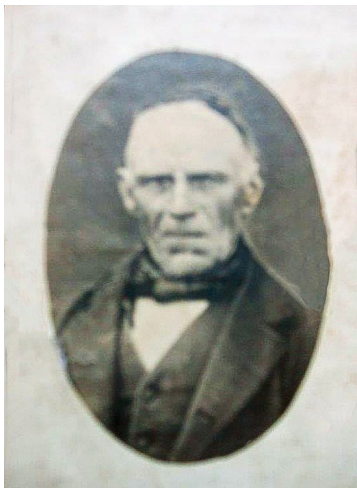

De vaart van de familie De Beijer

Van Harrie de Beijer is in juni het boek De vaart van de familie De Beijer verschenen. Dit boek, groot bijna 200 pagina's is te bestellen via h.debeijer1@kpnplanet.nl en de prijs is ca. € 25,- excl. verzendkosten. Hieronder heeft hij voor ons in het kort de geschiedenis van zijn schippersfamilie samengevat.

Mijn familie, de familie De Beijer uit Gendt heeft drie generaties lang deel uitgemaakt van de Gendtse en Doornenburgse binnenvaartschippers. Ze hielden zich bezig met het winnen, opslaan, transporteren van en handelen in zand, grind en grindzand. Het begon met mijn overgrootouders Hendrik de Beijer (geboren 1839) en zijn vrouw Geertruida Loermans.

De schippers van de families De Beijer woonden bijna allemaal aan wal in de Gendtse buurtschap Hulhuizen op hofsteden en verbouwden hun eigen groenten en fruit en hielden varkens, koeien en kippen. Wat over was verkochten ze. Hun gemengd agrarisch bedrijf was in de combinatie met het schipper zijn een bijzonder gemengd bedrijf. Het kasboek en de jaarrekening van mijn grootvader H.C. de Beijer uit 1933 geeft belangrijke informatie over dit bijzondere gemengd bedrijf dat hij met zijn zonen had. Zoals over de losse krachten die nodig waren om in korte tijd een schip te laden en te lossen als de Gendtenaren B. van Weijenbergh, ene Van den Brink, G. Kregting, Gert Heusingveld en C. van Moerkerk.

De familie

Hendrik en Geertruida kregen 12 kinderen. Twee dochters zijn dood geboren, een dochter heeft enkele dagen geleefd en zoon Gert overleed op 21-jarige leeftijd. Hun dochter Wilhelmina voer met haar man Piet Langen op de binnenvaart met de Klara Maria. Dochter Nel was ook betrokken bij de binnenscheepvaart. Haar man Jan Aarntzen liet samen met haar broer Willem in 1923 het motorschip de Aleida Grada bouwen. Bij hun huwelijk was Aarntzen baas van de steenfabriek. Ze woonden in Gendt. Dochter Alberta was getrouwd met meester Wegman uit Gendt. De zonen Willem, Hannes, Hendrik Cornelis (H.C.) en Mathijs (Tieske) zijn in de voetsporen getreden van hun vader en hebben een eigen koers gevaren. Met de zonen die uit hun huwelijken geboren werden, vormden ze in de loop van de 20^e eeuw per familie-tak, vier van elkaar verschillende scheepvaartondernemingen.

Willem

Willem had met zijn zonen Gert 'de Schipper', Henk en Herman de firma Willem de Beijer en zonen.

Willem had twee schepen, de al eerder genoemde Aleida Grada en de Theodora. Hij woonde naast H.C. aan de Doornenburgsestraat. Toen de kleinzonen in de jaren vijftig ook tot de onderneming toetraden nam het aantal schepen toe en werden de schepen groter. Gemiddeld genomen bezat de firma vier schepen die met een zekere regelmaat steeds werden vervangen door grotere en geavanceerdere schepen. Uiteindelijk werd een eigen loswal en opslagplaats voor de zand- en grindhandel in Elst (aan de Lek) ingericht. De bevoorrading gebeurde dus met eigen schepen.

In 1998 werd het bedrijf verkocht. Herman was kinderloos en is rond 1960 uit de onderneming gestapt.

Hannes

Hannes vormde samen met zijn zonen Hendrik, Wim en Jan zijn scheepvaartonderneming. Hannes woonde op een hofstede in Hulhuizen en is in 1930 verhuisd naar de Markt in Gendt. Hij had vier schepen en zal zelf op de Elisabeth Maria hebben gevaren. Wim voer op de Vier Gebroeders die hij later van zijn vader kocht en op zijn beurt kocht daarna zijn zoon Leo het en intussen is diens zoon Jacco de trotse eigenaar. In de jaren vijftig zijn Hendrik en Jan gestopt.

H.C.

In de onderneming van H.C. de Beijer en Zonen waren zijn jongens Hein, Jan, Ties en Bernard opgenomen. Mijn opa, H.C., woonde op de hofstede aan de Doornenburgsestraat 23. Hij was naast ondernemer ook scheepsbevrachter. Vlak voor de WO II droeg hij zijn schepen in eigendom over aan zijn vier jongens: Hein erfde de St. Antonius, Ties en Bernard de Hendrika Maria en Jan de Broedertrouw. Voor Jan was dit van korte duur, want hij overleed in 1947. Zoon Hein woonde aan de Dorpstraat en hij vormde samen met zijn zonen Henk, Wim en Jo de firma C.H.J. de Beijer en Zonen. Henk verkoos in 1967 om met zijn gezin naar de wal te gaan toen de kinderen naar de lagere school moesten, net als enige jaren daarna zijn broer Wim. Broer Jo woonde met zijn gezin in de ouderlijke woning aan de Dorpstraat en ook hij koos (1974) voor een baan aan de wal. Dat was het einde van de firma C.H.J. de Beijer en Zonen.

De wegen van H.C.'s zonen Ties en Bernard scheidden in 1955. Bernard voer verder op de Hendrika Maria en kwam in 1967 door een verkeersongeval om het leven kwam. Mijn vader Ties kocht andere schepen, zoals de Wiljo waarop ik bij hem kwam varen en stopte om gezondheidsredenen in 1971.

Tieske

Tieske heeft van jongs af aan gevaren. Zijn vrouw Dineke is medio 1917 met haar kinderen naar de wal gegaan en waarschijnlijk bij grootmoeder Geertruida in de Modderstraat (Doornenburgsestraat) gaan wonen. Tieske kocht in 1924 de Everdina, verkocht het enkele jaren later weer en kocht in 1929 het Gendtse Veer. Daar ging hij aan de Waaldijk met zijn gezin wonen. Naast het veer exploiteerde hij samen met zijn zonen Gijs en Wim

Het veerhuis aan de Waaldijk.

een kolenhandel, café, voetveer en loswal. Wim (in 1945) en zijn vader Tieske (in 1950) kwamen beiden bij het overzetten van passagiers door een ongeval om het leven. Gijs zette het bedrijf voort. In 1965 werd het voetveer uit de vaart genomen en werden in de loop van de volgende jaren de andere bedrijfsactiviteiten, versneld door de dijkverzwaring, afgebouwd. Alleen de afrit van de dijk herinnert nog aan het bestaan van het Gendtse Veer

Meerdere De Beijers hebben aan de Uteweg, een zijpad van de Doornenburgsestraat, gewoond. De straat werd de De Beijersstraat genoemd. De vraag is of dit de hele Doornenburgsestraat betrof of alleen dat stuk. Het verhaal gaat dat overgrootouders Hendrik en

Het huis aan de Doornenburgsestraat.

Geertruida voor de huisvesting van hun kinderen, grondpercelen zouden hebben gekocht en zelfs huizen zouden hebben laten bouwen.

de Gendtia als enige De Beijer op de Europese wateren.

ren zo'n 25 personen van de familie De Beijer gelijktijdig werkzaam in de binnenvaart. Het ver van huis zijn brak menig gezin op en daarom zocht men werk aan de wal, vaak in banen die raakvlakken hadden met de scheepvaart.

Sommigen zijn nu veerman, één is manager loswal in Elst en alleen Jacco de Beijer, zoon van Leo van Wim van ome Hannes (zou mijn moeder zeggen), vaart nog met zijn motorbeunship

Wonen op een schip

De aanlegplaatsen waren belangrijke ontmoetingsplaatsen. Binnen deze sociale netwerken ontstonden huwelijken.

Vanaf 1930 hebben meerdere schippers van de familie De Beijer met hun gezin op het schip gewoond en/of trouwden op de schepen. De woningnood was in die tijd groot; dat waren de crisisjaren vóór en tijdens WO II en de wederopbouw. In het boek ga ik in op de verschillende schepen en het wonen aan boord en waarom alle De Beijers uiteindelijk aan wal zijn gaan wonen.

De Gendtia van Jacco de Beijer.

Harrie de Beijer

De verandering

In de jaren zestig veranderde het afzetgebied en moesten De Beijers steeds verder en langer van huis. De schepen werden groter. In de periode van de WO II tot ongeveer 1970 wa-

Onderduiken: het verhaal van drie Joodse gezinnen

In april 2016 kreeg de kring bezoek van een klein gezelschap uit de Verenigde Staten en Israël: Daphne Geismar-de Zoete en haar man Rob, vergezeld door Sharon Straus-Cohen en haar zoon. Yvonne de Boer heeft daarover in nummer 2 van *Ganita mare* van dat jaar een

De vier bezoekers. (Foto: Henk Klaassen)

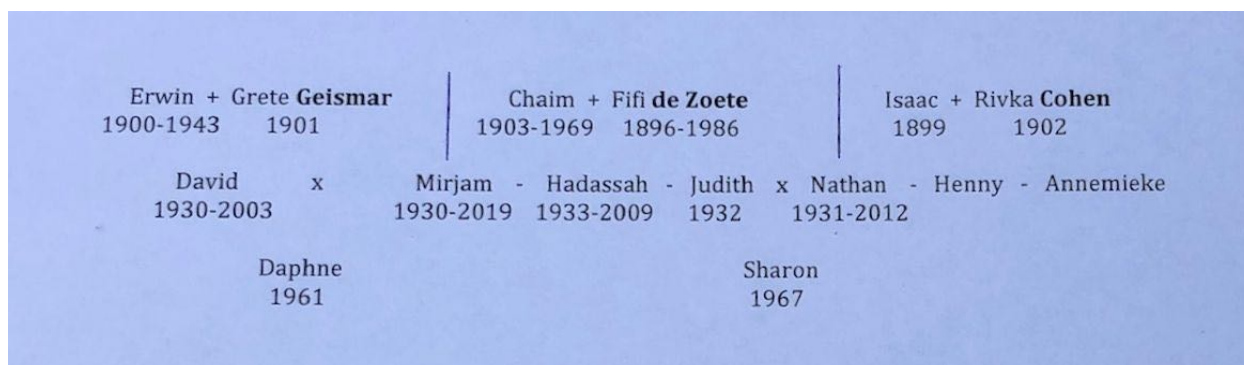
berichtje geschreven. Zij waren naar Nederland gekomen om de laatste puzzelstukjes te vinden voor een boek waaraan ze werkten. Onderwerp van die publicatie is de vervolging, onderduik en vernietiging van drie Joodse families in de Tweede Wereldoorlog. De vader van Sharon, Nathan Cohen, was van juli 1943 tot oktober 1944 ondergedoken in

USA waren bijeenkomsten verboden. Het boek is geschreven/samengesteld door Daphne; Sharon coördineerde het onderzoek dat tot de publicatie leidde.

Wat voorafging

Nathan Cohen zat ondergedoken bij politie-man Theo van Dalen. Vanaf begin 1943 leek Theo's boerderijtje aan de Dijkstraat, waar hij met zijn vrouw en twee kinderen woonde, wel een hotel. Naast Nathan bestond het Joodse gezin uit nog vijf personen: arts-dermatoloog Isaak Cohen en zijn vrouw Rivka, dochters Henny en Annemieke en nichtje Gertrud. De laatste was in 1938 uit voorzorg door haar ouders bij haar Nederlandse familie ondergebracht. Behalve aan het gezin Cohen gaf Theo onderdak aan de Arnhemmers Jan en Wim, die op die manier aan de *Arbeitseinsatz* wilden ontkomen. Bovendien verborg hij regelmatig neergeschoten geallieerde vliegtuigbemanningen en – na september 1944 – gedeserteerde Duitse soldaten.

De drie families, Geismar, De Zoete en Cohen, waarvan het verhaal in *Invisible Years* verteld wordt, kenden elkaar in de oorlog niet. Pas na 1948 raakten zij door twee huwelijken met elkaar verbonden. Onderstaande genealo-

Gendt. Het viertal wilde met eigen ogen zien waar de toen twaalfjarige Nathan gezeten had. Op 4 mei van dit jaar is het boek om 14.00 uur in New York gepresenteerd, precies op de tijd dat Willem-Alexander op een bijna lege Dam zijn toespraak bij de Dodenherdenking hield. In New York is het zes uur vroeger. De presentatie van *Invisible Years* (*Onzichtbare Jaren*) gebeurde via internet, want ook in de

gie maakt de relaties duidelijker. Om het overzichtelijk te houden, is de gebruikelijke chronologische volgorde van geboortedata losgelaten. Daardoor komen de huwelijkspartners naast elkaar te staan.

Nathan Cohen trouwde in 1964 met Judith de Zoete. Sharon Straus-Cohen is hun oudste dochter. Daphne Geismar is een dochter van

David Geismar en Mirjam de Zoete. Daphne en Sharon zijn (dus) nichten. David was de zoon van Erwin en Grete Geismar die in 1930, een half jaar na de geboorte van hun enige zoon vanuit Duitsland naar Nederland verhuisden. Erwin was eigenaar van een fabriek van lederwaren.

Zoals het gezin Cohen in Gendt een van zijn vele onderduikadressen vond, kregen Chaim en Fifi de Zoete, de ouders van Mirjam, Judith en Hadassah in mei 1943 een wel heel bijzondere schuilplaats: op een zolder achter het orgel van de gereformeerde kerk aan het Breeplein in Rotterdam. (Op de andere zolder zat een tweede Joodse familie.) Zij bleven daar verborgen tot mei 1945. Hun drie dochters waren (afzonderlijk) bij gezinnen ondergebracht. Chaim en Fifi hadden contact met de buitenwereld via ds. Gerrit Brillenburgh Wurth en zijn vrouw Gerda én koster Jacobus de Mars en zijn Annigje. Mooi, maar tegelijk hard is het volgende. De elfjarige dochter Hadassah zat ook ondergedoken in Rotterdam. Haar 'onderduikouders' gingen zondags naar de gereformeerde dienst in de Breepleinkerk. Na de dienst speelde Hadassah in de tuin van de koster die naast de kerk woonde. Door een spleet in het gordijn konden Chaim en Fifi hun dochter zien. Die wist niet dat haar ouders zo dichtbij waren. Uit angst dat zij onbewust iets zou verraden, was haar daarvan niets verteld.

In 2006 bestond de Breepleinkerk 75 jaar. Het leek het organiserend comité een goed idee om bij dit jubileum de nakomelingen van de onderduikers ook uit te nodigen en kennis te laten maken met de (klein)kinderen van de redders. Maar hoe vind je die? Via advertenties in Israëlische kranten lukte dat. En zo ontmoetten in november 2006 elf kinderen en kleinkinderen van Chaim en Fifi in de Breepleinkerk de nakomelingen van dominee Brillenburgh Wurth en koster De Mars. Ze keken door het gordijn waardoor Chaim en Fifi 62 jaar eerder hun jongste dochter hadden zien spelen, ze hielden de haarspeld die hun moeder in mei 1945 achtergelaten had in hun hand. Uit de gesprekken die gevoerd werden bleek dat iedereen wel zijn eigen verhaal kende, maar niet dat van de ander. In Rotterdam werd het idee geboren er één verhaal van te maken.

Terug in de USA en Israël bleek dat zowel Mirjam als Judith in een lade documenten en

voorwerpen uit de oorlog bewaard hadden. Zij hadden er hun kinderen nooit over verteld en waren van plan geweest dat pas te doen vlak voor hun overlijden. Nu er plannen waren voor één verhaal besloten zij anders: hun kinderen konden nu al over het materiaal beschikken. Dat bestond onder meer uit dagboeken, brieven, aantekeningen, memoires, foto's, documenten, wat speelgoed, een Davidster en wat andere spullen.

Het boek

Invisible Years is het verhaal geworden van negen 'hoofdvertellers', waarvan er acht de oorlog overleefden. Erwin Geismar, Daphnes grootvader, werd begin september 1943 opgepakt en op 19 november van dat jaar in Auschwitz vergast. De verhalen worden aangevuld met kortere teksten van negen andere betrokkenen zoals Nathans vader en andere onderduikers.

Wie anders dan Daphne was de aangewezen persoon om het boek samen te stellen? Zij heeft er de opleiding en de ervaring voor. Ze is docent vormgeving en fotografie aan de universiteit van Connecticut en de *School of Art and Design* in New York. Ze ontwerpt o.m. tentoonstellingscatalogi voor musea als het Museum of Modern Art en het Guggenheim in New York en het Museum of Fine Arts in Boston.

Het boek ziet er prachtig uit, 250 bladzijden, strak vormgegeven, een overzichtelijke layout die recht doet aan de gecompliceerde inhoud, geïllustreerd met indrukwekkende foto's.

Invisible Years telt zeven chronologisch gerangschikte hoofdstukken. Hierin verhalen de negen schrijvers hun oorlogsgeschiedenis. Het eerste hoofdstuk begint rond 1920 en gaat over de tijd voor de oorlog. Daarna volgen vier hoofdstukken over de oorlogsjaren; van de relatief rustige tijd – waarin de Duitsers al de nodige anti-Joodse maatregelen namen – tot de ruim twee en een half jaar durende tijd van onderduiken. De laatste twee hoofdstukken gaan over de periode na de oorlog, waarin zij ons land verlieten en emigreerden naar Israël en de Verenigde Staten. Rondom deze kernhoofdstukken staan delen die als verklarend raamwerk gezien moeten worden. Daphne verantwoordt op wetenschappelijke wijze de keuze van de bronnen en de van oor-

sprong Nederlandse historicus Robert Jan van Pelt – als hoogleraar werkzaam aan de universiteit van Ontario – beschrijft de situatie van de Joodse gemeenschap in ons land in de eerste helft van de twintigste eeuw. Daarnaast verheldert Van Pelt historische gebeurtenissen die helpen de dagboekfragmenten en andere documenten te begrijpen. De negen vertellers noemen gebeurtenissen meestal zonder context, waarschijnlijk omdat ze die als bekend beschouwden. Hierbij moet gedacht worden aan zaken als de Japanse bezetting van Nederlands-Indië, de Februaristaking en de Joodse Raad. Van Pelt legt uit wat die historische begrippen inhouden.

De tekst van de afzonderlijke dagboeken, memoires, aantekeningen en brieven zijn door Daphne Geismar uit elkaar gehaald en per periode in elkaar geschoven. Zo is er per periode (hoofdstuk) een vrij gedetailleerd verslag van het leven van negen onderduikers ontstaan. Zij hebben vanaf de zomer 1942, toen duidelijk werd dat de Joden via Westerbork naar Duitsland gedeporteerd werden, ondergedoken gezeten. Soms als gezin bij elkaar, soms gescheiden, omdat een schuilplaats voor een gezin niet te vinden was. In totaal hebben de onderduikers op 26 verschillende adressen onderdak gevonden. Soms moesten ze weg omdat er tevoren was afgesproken dat de gastvrijheid maar tijdelijk was, soms omdat er verraad op de loer lag, soms omdat gevaar voor ontdekking dreigde.

De foto's, meestal zwart-wit, vragen speciale aandacht. Niet omdat ze – op de speciaal voor het boek gefotografeerde documenten na – compositorisch zo bijzonder zijn. Het zijn zonder denigrerend te zijn 'familiekiekjes'. Maar in combinatie met de teksten en de prominente plaats die ze hebben, maken ze indruk. Ze zijn niet weggestopt tussen de tekst. Integendeel, door hun formaat, vaak een hele bladzijde beslaand, raken ze de kijker direct. Op de eerste tien bladzijden staan vijf foto's – iedere foto krijgt dus twee pagina's – waarop de negen auteurs je rechtstreeks aankijken. En dat de samensteller oog heeft voor detail blijkt uit de schutbladen van het boek. Dat is een foto van het kastpapier dat op de bodem van de la lag waarin Daphnes moeder haar oorlogsherinneringen bewaarde. Zo'n papier zoals dat ook bij ons gebruikelijk was en misschien nog is.

Op de presentatie van het boek werd aan

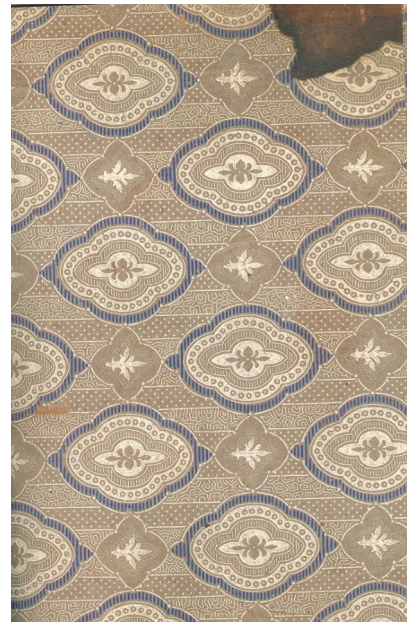
Daphne gevraagd welke foto haar het meest aansprak. Ze koos voor de foto van Nathan in een tuin, gemaakt in de oorlog. Ik kies voor een andere; geen foto van een verteller, maar van de pop die Judith had in de jaren dat ze ondergedoken zat. Het gaat

niet zozeer over de pop als wel om het verhaal dat er – volgens mij – aan vastzit.

Judiths laatste onderduikadres waar ze bijna anderhalf jaar verbleef, was bij een groot gezin in Rijnsburg (Zuid-Holland). De vader kreeg op aanvraag van Judiths vader Chaim in 1974 van de Israëlische regering de onderscheiding *Yad Vashem, de Rechtvaardigen onder de Volkeren*. Alleen, niemand wist dat Judith in Rijnsburg misbruikt was door de vader en zijn twee oudste zoons, zestien en zeventien jaar oud. Een van de weinige dingen die ze zich uit die tijd herinnerde was dat ze een pop had. Pas veel later kwamen meer herinneringen boven. Ze schreef ze op in een verzegelde brief aan haar drie dochters, die ze pas na haar dood mochten openen. Door het plan alle herinneringen te bundelen, besloot Judith hun de brief eerder te laten lezen. De dochters namen contact op met Yad Vashem die de naam van de inmiddels overleden vader H. uit de erelijst verwijderde.

Nathan Cohen

In 1995 discussieerden Nathans vrouw Judith en een van hun dochters over een krantenbericht dat ging over de negatieve rol die de Katholieke Kerk in Nederland tijdens de Jodenvervolgung gespeeld had. Op de opmerking van de toen 64-jarige Nathan dat hun gezin door een katholieke familie in Gendt gered was, vroeg dochter Hadassah haar vader zijn

***Kastpapier uit de lade waarin documenten bewaard werden.
(Schutblad van het boek)***

Nathan in de oorlog. (Boek p. 10-11) en pop van Judith. (Boek p. 39)

herinneringen aan de oorlogsjaren op te schrijven. Zo kwamen twee verslagen tot stand: één over de jaren 40-45 en één over de periode 1945-1980. In het tweede tijdvak staat hun leven in de in 1948 gestichte staat Israël centraal. Nathan is er zich heel goed van bewust dat er gevaren zitten aan zulke memoires. Zijn je herinneringen na vijftig jaar nog wel betrouwbaar? In het algemeen geldt dat van alle persoonlijke verslagen dagboeken het meest betrouwbaar zijn. De auteur schrijft daarin meteen, hooguit een paar dagen later. En omdat een dagboek alleen bestemd is voor de ogen van de schrijver, is er geen reden om zaken mooier voor te stellen dan ze zijn. Bij memoires ligt het gecompliceerder. Ze worden geschreven, gepubliceerd aan het eind van iemand carrière of leven. Behalve het ontoreikende geheugen kan ook het ego van de betrokkene een rol spelen. Iedereen maakt in zijn leven weleens een minder gelukkige keuze. Het is dan heel verleidelijk zoiets weg te laten of je rol mooier voor te stellen. Bij Nathan is er geen reden om aan het laatste te denken. Wel heeft zijn geheugen hem af en toe in de steek gelaten, en nogmaals, hij was zich ervan bewust dat zoiets kon voorkomen. Zo schrijft hij dat Theo van Dalen en de NSB-burgemeester Christoffel Becude elkaar na de oorlog in Gendt weer ontmoetten. Daarbij zou Theo de oud-burgemeester een pak slaag gegeven hebben. De rechter veroordeelde Theo tot een boete van een gulden. Daarmee gaf hij aan dat Theo wel schuldig was, maar dat hij

begrip kon opbrengen voor diens gedrag. Maar door de veroordeling kreeg Theo een strafblad waardoor hij geen carrière kon maken bij de politie. Theo nam ontslag en emigreerde met zijn gezin naar Australië. Alleen, Becude is na de oorlog nooit meer in Gendt geweest. Op de eerste dag van Market Garden, 17 september 1944, vluchtte hij naar zijn oude woonplaats Doetinchem. Na een mislukte poging daar burgemeester te worden, slaagde hij erin die functie in Dinxperlo te krijgen. Daar werd hij op 5 april 1945 gearresteerd en geïnterneerd. Na zijn proces op 25 april 1947 voor het Tribunaal

in Arnhem werd hij vrijgelaten. Van Dalen en Becude hebben elkaar dus na de oorlog nooit ontmoet. In Australië kreeg Theo de onderscheiding Yad Vashem voor zijn hulp aan de familie Cohen.

Nathan kwam in juli 1943 van een onderduikadres uit Amsterdam naar Gendt. Hij was toen elf of twaalf jaar. De rest van het gezin zat al in Gendt. Nathan beschrijft gedetailleerd hoe het boerderijtje van Theo van Dalen eruit zag. De eerste weken deden ze alsof ze op vakantie waren in Gendt en kon het gezin gewoon naar buiten. Daarna moesten ze zich als 'echte' onderduikers gedragen. Theo zorgde voor valse papieren en voedselbonnen. Bovendien kon hij bij boeren een en ander ritselen. Nathan is vol bewondering voor Theo. Vooral zijn onverschrokken houding tegenover burgemeester Becude maakte een geweldige indruk op hem. Echt spannend beschrijft hij hoe Theo het plan opvatte om in een nacht de burgemeester te vermoorden. Als Theo dat al serieus bedoeld heeft, zal hij dat zeker niet met een twaalfjarige besproken hebben. (Mogelijk heeft zijn vader hem later dat verhaal verteld.) Hij schrijft dat zijn vader Theo met de grootste moeite van het plan heeft weten te weerhouden.

Toen de Gendtenaren verplicht werden te evacueren, vertrok ook de familie Cohen. Ze kwamen terecht in Halle waar vader Isaac tot twee maanden na de Duitse capitulatie de praktijk waarnam van de lokale dokter die

door de bezetter was opgepakt. Daarna gingen ze terug naar Apeldoorn waar ze het huis toegewezen kregen van een gevluchte NSB'er. Hun eigen huis was intussen bewoond door een Nederlander die het als zijn eigendom beschouwde.

Toen Nathans dochter Sharon en haar gezelschap in 2016 in Gendt waren, wilden ze graag de plaatsen zien die haar vader beschre-

Het gezin Cohen in 1945: Henny, Isaak, Nathan, Rivka en Annemieke. (Boek p. 186)

ven had. Zo wandelden we langs het huis van Becude en het oude gemeentehuis aan de Markt, over de Waaldijk naar de Dijkstraat waar (nu op nummer 31) het huis van Theo van Dalen stond. Theo's boerderijtje konden ze jammer genoeg niet meer zien. Dat is in het laatste oorlogsjaar verwoest. In 1954 kwam er op die plaats een nieuw huis.

Een nieuwe staat

Na de oorlog bleek pas in volle omvang welk lot de Nederlandse Joden getroffen had. Van 150.000 Joden die in 1940 in Nederland woonden, hadden de Duitsers er 110.000 opgepakt en naar concentratiekampen gebracht. 6.000 ervan keerden terug naar ons land, waar ze niet altijd met open armen werden ontvangen. Vaak waren hun woningen in bezit genomen of was het interieur gesloopt om als brandstof te dienen in de Hongerwinter. Sommige gemeenten deden jarenlang pogingen om achterstallige huur of erfpacht te incasseren. Het heeft tot in de jaren tien van deze eeuw geduurd voor autoriteiten het absurde van dit soort claims inzagen. Mirjam de Zoete en Nathan Cohen voelden zich niet meer thuis in Nederland. Zij hadden elkaar ontmoet in een zionistisch kamp in Gouda waar Joodse jongeren zich voorbereidden op een toekomst in een nieuw land. Begin januari 1948 vertrokken zij illegaal naar Palestina om in een kibboets te

werken en zo een nieuw bestaan op te bouwen. Daar ontmoette Mirjam David Geismar die in mei 1948 Nederland voor Israël verruild had. Zij trouwden in juli 1950. In 1957 verhuisden zij naar de Verenigde Staten.

In november 1947 hadden de Verenigde Naties Palestina opgedeeld in een Arabisch en Joods gebied. Daar konden de overlevenden van de nazi-barbarij een nieuwe toekomst beginnen. De Joden aanvaardden het VN-besluit, de Arabieren verwierpen het. Hier ligt het begin van de spanning tussen Israël en zijn buurstaten die tot op de dag van vandaag duurt.

Een half jaar nadat David Ben Goerion op 14 mei 1948 de staat Israël geproclameerd had, emigreerde de andere leden van het gezin de Zoete naar Israël. Vader Chaim die zijn oude beroep als apotheker had opgepakt, nam ontslag om een bijdrage te leveren aan de opbouw van de jonge staat.

In 1950 emigreerden Nathans ouders Isaac en Rivka naar Israël, waar Isaac als arts ging werken bij een verzekeringsmaatschappij. Nathan pakte een studie als ingenieur op die hij in 1963 in Nederland afsloot. Dat was mogelijk omdat hij nog de Nederlandse nationaliteit had. Een jaar later trouwde hij met Judith die hij via haar zus Mirjam had leren kennen. Hij overleed in 2012; Judith leeft nog.

Drie Joodse gezinnen vertrokken tussen 1947 en 1950 naar de nieuw gestichte staat Israël. Zij behoorden tot de ongeveer 50.000 Joden die de oorlog hadden overleefd. Dat was een groot aantal familieleden niet gegund. Hoe zwaar de families De Zoete, Geismar en Cohen waren getroffen blijkt uit de cijfers. Niet minder dan 61 verwanten vonden de dood in Duitse vernietigingskampen, de meesten in Sobibor (30) en Auschwitz (23). Met dat gruwelijke gegeven probeerden de overlevenden hun leven weer op te pakken.

Dahpne Geismar, Invisible Years. A Family's Collected Account of Separation and Survival during the Holocaust in the Netherlands. Boston 2020. Het boek is te koop voor € 33,99 of in te zien bij de kring.

Het eerste deel van de memoires van Nathan is in een vertaling van Yvonne de Boer verschenen in *Ganita mare*, jrg. 12 (2005), nr. 2, p. 12-24.

Geert Visser

1895-2020

125 jaar Providentia

Eind 19^e eeuw werkte, behoudens de boeren en hun knechten, nagenoeg de gehele bevolking van Gendt, mannen, vrouwen en ook kinderen, in de baksteenindustrie. De baksteenindustrie draaide in volle glorie echter alleen vanaf april tot oktober. De meeste arbeiders in de steenfabricage werkten als dagloner, hetgeen wil zeggen dat zolang er gewerkt werd er loon werd betaald. Geen werk, geen geld. In de periode van oktober tot april werd er dus niets verdiend. Armoede heerste er in Gendt en niet alleen in Gendt, ook in omliggende dorpen was de situatie niet veel rooskleuriger. Dr. J. Wolters typeert in zijn boek *Gendt aan de Waal* die tijd als volgt: *'Men kan dan (einde 19^e eeuw) welhaast van een sociale slavernij spreken van een groot deel van Gendtse bevolking, een slavernij nog verergerd door de verslaafdheid van velen aan de drank, die gemis aan arbeidsvreugde vergoeden moest.'* Dit was een rechtstreeks gevolg van de ledigheid. In de winterse periode werd veelal het heil gezocht bij de fles. Alcohol maakte ook toen al meer kapot dan je lief was. Landelijk was er in 1875 een volksbond opgericht tegen drankmisbruik. Het motto van deze bond was 'misbruik van drank een maatschappelijk kwaad'. Doel was het alcoholisme dat zich als gevolg van de erbarmelijke slechte sociale omstandigheden manifesteerde, te bestrijden door opvoeding en ontwikkeling van het volk.

De toenmalige pastoor Th. Huijgens trok zich het lot van zijn schapen erg aan. In Gendt probeerde men de zaak toch op een eigen manier te benaderen en op 1 april 1895 werd voor de duur van 29 jaar en 1 maand R.K. Vereniging Providentia opgericht. Het doel van de vereniging was 'De bevordering der stoffelijke en zedelijke belangen van de ingezetenen van Gent'. Ofschoon de vereniging niet was aangesloten bij de Bond van R.K. Werkliedenverenigingen in het Aartsbisdom was de vereniging van Gendt wel een van de grootste van het land. Om dit doel te bereiken ging Huijgens in onderhandeling met de lokale steenfabrikanten om gezamenlijk te komen tot een voorziening. Pastoor Huijgens stelde als R.K. Kerk de grond ter beschikking en de steenfabrikanten de benodigde stenen. Zo kon er een gebouw ontstaan, een voorziening, op de plaats waar nu

de parkeerplaats links naast cultureel Centrum de Leemhof is. Nu nog een naam. Het was een voorziening dus de naam van de Nederlandse 'voorziening', voorzorg, voorzienigheid, vooruitzien is ontleend aan het Latijnse begrip Providentia.

Het eerste Providentia

Op 30 november 1895 werd Providentia feestelijk ingezegend en in gebruik genomen. De Gelderlander schreef er destijds onder ander het volgende over: *Het ruime gebouw heeft beneden eene vestibule met opgang en eene zeer ruime zaal met door ijzeren kolommen geschraagde zoldering. Daar zal voortaan de nijvere hand, die werken wil en het, menselijkerwijze gesproken, niet kon, werk vinden als de koude nijpt, de huishouding nog meer kost dan 's zomers, en de steenfabrieken geen handen noodig hebben. Daar is de zaal der werkverschaffing. En boven, zich uitstrekkende over het geheele gebouw is de ontspanningszaal, des daags haar licht ontvangend van 12 flinke dakvensters. Providentia bood onderdak aan de juist voor de opening opgerichte harmonie die zich in slechts 4 maanden zodanig had bekwaamd dat zij zich dorst te tonen aan het publiek. Er was toneel, zang, dans en humor. En zeer terecht mocht dan ook de Z.Ew. heer pastoor ten slotte opmerken, hoe op dezen avond duidelijk was gebleken dat en hoe men zich kan vermaken, "zonder dat de ziel schade lijdt".*

De toneelvereniging en het opgerichte muziekgezelschap kregen de namen Omnia Floreant (*Laat alles bloeien.*) en Gaudium in sobrietate (*Vreugde in nuchterheid.*). Naar alle waarschijnlijkheid zullen de Gendtse inwoners op de naamgeving geen invloed gehad hebben en zal die zeker van de pastorie zijn gekomen.

Ook werd, en dat was wel het voornaamste doel van de vereniging Providentia, in de winterperiode de Gendtse werkloze in de gelegenheid gesteld om te werken. Zo was er een rietmattenfabriek, waarvan de productie naar de steenfabrieken ging. Werden er fruitkistjes gemaakt was het ten behoeve van de fruitboeren. Maar de vereniging Providentia hield zich in 1896 ook met het lot van de werknemers van de steenfabrieken bezig.

Hun lonen waren laag en er werd veel van ze gevraagd door de steenfabrikanten, terwijl er hoge prijzen werden betaald voor de stenen. Hierin vond het bestuur aanleiding om de werknemers bij elkaar te roepen. Omdat een brief naar de directie met de eisen van de werknemers door de werknemers zelf maar beter niet kon worden ondertekend, werd dit gedaan door het bestuur van de vereniging Providentia. Per kerende post kwam een antwoord van de directies. Zij gaven aan kennis genomen te hebben van de inhoud van de brief, maar achtten het niet op de weg liggen van de vereniging om de lonen in de fabrieken te regelen.

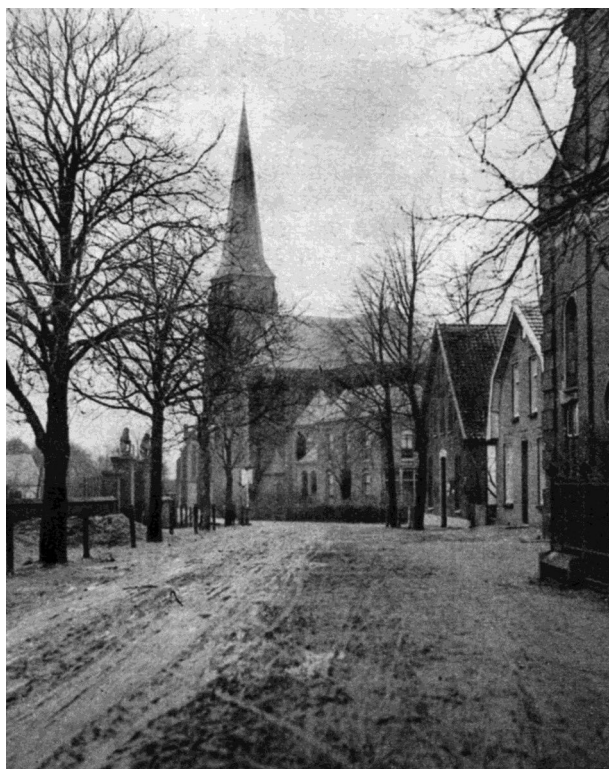
In 1896 werd ook op initiatief van de vurige drankbestrijders pastoor Huijgens en meester Makaaij als uitvloeisel van de R.K. Vereniging Providentia een Kruisverbond opgericht ter bestrijding van het overmatige drankgebruik. In december van het jaar 1896 had het verbond al 100 leden en werd overwogen om ook een Mariavereniging op te richten voor vrouwen en meisjes met hetzelfde doel. (....)

Makaaij en Huijgens kregen brieven met als aanhef: 'Strijders voor de bevrijding van het volk uit de boeien van het alcoholisme'. In Gendt klopte het sociale hart en er werd de Gentsche Vakvereeniging van Steenfabrieksarbeiders opgericht. Echter van korte duur. Zo verging het ook de in 1904 en 1905 door Hendrik Braam opgerichte R.K. Steenfabrieksarbeidersbond 'Deus Providebit' (de Heer zal voorzien) en de Bond van R.C. Steenfabrieksarbeidersverenigingen. Braam werd door zijn ijveren voor betere arbeidsvoorwaarden in 1906 letterlijk aan de dijk gezet. Pastoor Huijgens maakte duidelijk aan welke kant hij stond; hij stelde Hendrik Braam aan als opperman bij de bouw van de nieuwe kerk aan de Nijmeegsestraat en na de wijding van de kerk in 1908 werd hij koster.

Braam had wel de basis gelegd van de in 1919 opgerichte landelijke bond van de steenfabrieksarbeiders St Stephanus, waarvan hij ook de grote voortrekker werd en de eerste voorzitter.

Het tweede Providentia

In april 1908 werd de nieuwe kerk aan de Nijmeegsestraat in gebruik genomen. In die

Links de nieuwe kerk en helemaal rechts de Waterstaatskerk, intussen Providentia.

periode werd er ook een bijzondere school in Gendt opgericht. Men ging schuiven met accommodaties. Er moest een school komen voor meisjes en die werd gevestigd in het gebouw van Providentia aan de Leemstraat (Dorpstraat) en de oude kerk op de Markt ging de functionaliteit overnemen van Providentia. Ook hier werd gemusiceerd, toneel gespeeld en ook in de winterperiode gewerkt. Tijdens WO I zijn hier Belgische militairen gehuisvest geweest. De omstandigheden veranderden en de doelstelling van de vereniging Providentia ook. De vereniging hield in 1925 op te bestaan; immers zij was maar voor bepaalde tijd opgericht. De Martinusparochie, eigenaresse van het gebouw, nam het beheer over. Vele avonden van cabaret en toneel zouden nog volgen totdat in 1940 de WOII uitbrak. Gedurende deze periode heeft ook Providentia aan de Markt net zoals de rk kerk en andere gebouwen het oorlogsgeweld niet kunnen weerstaan.

Het derde Providentia

Na de oorlog was men er snel uit. Providentia had haar doel in de afgelopen 50 jaar al wel bewezen. Het oude gemeentehuis aan de Markt werd verenigingsgebouw Providentia. De functie van gemeentehuis werd onderge-

De noodkerk Providentia, met een kerkdienst.

bracht in de ambtswoning van de burgemeester, huidig pand Markt 10. Cafe Het Witte Paard bood na de oorlog onderdak aan de rk

1952 kon de nieuwe rk kerk in gebruik worden genomen en kreeg Providentia haar huidige bestemming. In 1958 werd de façade ervoor geplaatst, een woning voor de familie Leenders. Gé Leenders was koster en werd tevens de beheerder van Providentia. Tevens werd er een kleuterklas en de nieuwe bibliotheek van St Vincentius in gevestigd en boven twee, middels een schuifwand gedeelde, ruimtes. Hier werden allerlei cursussen en lessen gegeven. Zeker zullen er nog velen zijn die zich de nut en noodzaak herinneren van de cursus voor 18-jarigen.

Het 50-jarig bestaan van de CAVV (soort boerenbond) werd gevierd in het vierde Providentia.

De EHBO-vereniging was er gevestigd. In de zaal werd toneel gespeeld, concerten gegeven, fancy fairs en ouderavonden gehouden, Kerstbijeenkomsten georganiseerd

kerk. Er werd in Gendt snel nagedacht over de oprichting van een noodkerk. Deze noodkerk kwam te staan aan de Dorpstraat, daar was men het wel over eens. Maar wat te doen met de noodkerk als de vernielde kerk weer was opgebouwd? Daar was een pasklaar antwoord voor. Dat wordt Gendts nieuwe Providentia!

Het vierde Providentia

Zo werd van het huidige gebouw op 11 november 1948, het feest van Martinus, de eerste steen gelegd. In het voorjaar van 1949 werd de noodkerk in gebruik genomen. In

Providentia vóór de verbouwing.

De noeste werkers.

door NKV en velerlei andere activiteiten, dansavonden georganiseerd en carnaval gevierd. In de jaren zestig hebben zelfs bekende en minder bekende nationale- en internationale artiesten opgetreden waaronder Les Baroques, Golden Earring(s), Cuby and the Blizzards, The Shoes en The Gee Bros, enz. Dit waren prachtige avonden en heel uniek voor de Betuwe. Maar deze avonden hadden af en toe een keerzijde. Dan liep het aardig uit de hand en waren vechtpartijen en het gevolg. Waar politie en in sommige gevallen zelfs de dokter de handen vol aan hadden.

Er waren ook bijzondere gemeenteraadsvergaderingen. De familie Leenders werd opgevolgd door het echtpaar Koos en Zus Schraven, die alleen het beheer van Providentia overnamen. Ook Nico en Diny van den Brink hebben nog enige jaren het beheer gedaan totdat de parochie Providentia aan een biermagnaat verkocht. In die periode hebben Hans en Annie Gerrits de scepter gezwaaid in Providentia.

In 1990 leek het doek te vallen voor Providentia, totdat de zanggroep Semper Cresendo per Grolschum Semper Idem (Altijd uitdijend door Grolsch, altijd hetzelfde) zich het lot aantrok en in november een VOF oprichtte en het pand kocht. Gezamenlijk gingen Theo Braam, Cor Kregting, Cas Kruip, Tino Lippmann, Theo Nissen en Leo Verhoeven aan de slag om Providentia voor de toekomst veilig te stellen. Wie herinnert zich uit die periode de danslessen en -avonden van dansschool Bilderbeek niet. Ook sportschool American

Style heeft lange tijd gebruik gemaakt van Providentia.

Begin van deze eeuw heeft de groep de markt opgezocht om het pand te verkopen. Hier is echter een stokje voor gestoken en uitein-

delijk werd de gemeente Gendt, net voor haar herindeling, eigenaar van het pand.

Na de gemeentelijke herindeling werd dus de nieuwe gemeente Lingewaard eigenaar van

De feestelijke heropening.

het pand. Voor Providentia werd naar een beheerder gezocht en Carnavalsgezelschap De Gentenaarren was bereid om het beheer gedurende één jaar op zich te nemen. Het werden er uiteindelijk bijna 12! De eigenaar van het gebouw dacht gedurende die periode niet aan onderhoud, maar wel aan verkoop. Er stond een stichting op, waarin de gebruikers vertegenwoordigd zijn, die het gebouw van de gemeente overnam. Door een gezamenlijke inspanning van de Gendtse bevolking, sponso-

ren en de 3 hoofdgebruikers is Providentia in 2015 voor een bedrag van 1,6 miljoen verbouwd een aangepast aan de eisen van de tijd. Momenteel biedt het huisvesting aan Carnavalsgezelschap De Gentenarren, Harmonie St Caecilia, Schutterij St Sebastianus, Ouderenvereniging Gendt, rk kerk (weer terug op de oude locatie), Stichting Welzijn Lingewaard, de ouderenvereniging en vele andere tijdelijke en/of incidentele gebruikers.

Kortom Providentia heeft in de 125 jaar van haar bestaan vele groepen, verenigingen, personen en instanties onderdak geboden en zal dat in lengte van jaren nog blijven doen. Providentia ontstaan uit de zeer sociaal bewogen pastoor Huijgens en Hendrik Braam is uitgegroeid tot een niet meer weg te denken 'voorziening' voor Gendt en haar wijde omgeving.

Willem Rasing

Aanwinsten **Ontvangen van:**

Rina Peters-Ederveen, heel veel bidprentjes en documenten over wijkplatform Molenvijk/Dries

Onbekend, bidprentjes

Sjaak de Beijer, oorlogsdocumenten, foto's en bidprentjes

Fam. Schennink-van Bolderen, taart i.v.m. complimentendag

Arno Hubers, schaal rk zangkoor '57, foto's, stamkaart, persoonsbewijs, andere documenten en 6 dozen enveloppen

Henk Botterblom, boekje vrijwillige brandweer

Louise Weideveld-Terwindt, bidprentjes
Marja Braam, drie oude films over Carnaval en school

Fam. Schennink, twee plakboeken Harmonie St. Caecilia 1968-1983

Sjaak Kregting, boeken: De Betuwe, Kastelen en Huizen in de Betuwe en rapport Linge-commissie

Henk Meijer, krantenartikel over broeder Paulus

Gijs Bouwman, Plaatjesboek Bemmeler Gerard Alofs, lijstje concerten Providentia

Jos Derksen, film kleine Eusebiuskerk Arnhem

Stephan Claassen, foto bidprentje Derksen en informatie mensen op Facebookfoto

Charles Derksen, foto oud suikerzakje De Klok

Lenie Graven-Tap, groot aantal bidprentjes

Fam. Kersten-Nissen, groot aantal bidprentjes

Rudi Campschroer, vlag Kath. Plattelands Jongeren via fam. Berns

Fam. Campschroer, bidprentjes

Marga v.d. Brink, foto's diverse verenigingen, documenten Ned. Indië waaronder dagboek en gesproken platen, etc.

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

Dhr. Th. Joosten, Keijenborg

Mevr. M. Hoogveld, Grubbenvorst

Mevr. C. van Doorn

Mevr. Th. Schouten, Bladel

Dhr. H.J.J. Meeuwsen, Doornenburg

Dhr. J. Kuijer

Dhr. W. Leenders

Dhr. M. de Jong

Dhr. M. Reulink

Dhr. Th. Kerkman

Mevr. M.E. Lentjes-Janssen, Doornenburg

Dhr. W. Teunissen

Mevr. C. Janssen, Ressen

Dhr. M. Mentink

Mevr. M. van Moerkerk

Dhr. W. Kregting

Dhr. S. Meeuwsen, Lent

Mevr. L. Stefanutto

Dhr. G. Hendriks, Wijchen

Mevr. A. van Ree

Mevr. E. Venselaar, Boxmeer

Dhr. Th. Aarntzen

Dhr. J. Nissen

Mevr. A. Roelofs, Montfoort

Dhr. G. Kerkman, Lelystad

Dhr. Th. Ebben, Beuningen

Mevr. C. Mohammad

Amini-Rikken, Harderwijk

Dhr. H. Hendriks

Dhr. L. Doleman

Mevr. M. Straatman-Otemann

Mevr. M. Campschroer, Nijmegen

Wij hebben nu 961 leden!

Overleden

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van ons (familie)lid:

Mieneke (Wilhelmina Johanna Elisabeth) Wassink-Berns,

Weduwe van Bart Wassink

Geboren 24 april 1932

Overleden op 7 februari 2020

Liza (Elisabeth Hendrika Maria Johanna) Kloosterman-de Beijer,

Echtgenote van Jack Kloosterman

Geboren 4 september 1947

Overleden 22 februari 2020

Onze vrijwilligster van de fotoherkenningsgroep

Annie Rooding-Voermans,

Weduwe van Willy Rooding

Geboren 1 januari 1929

Overleden 11 maart 2020

Marie-Charlotte Verwaaijen-Hendriks,

Echtgenote van Theo Verwaaijen,

Geboren 19 september 1964

Overleden 8 april 2020

Theo Raaijmakers,

Echtgenoot van Riet Raaijmakers-Peters

Geboren 15 februari 1939

Overleden 12 april 2020

Dien (Everdina Maria Johanna)

Brunt-Visser,

Echtgenote van Cees Brunt,

weduwe van Jo Hendriks

Geboren 18 september 1933

Overleden 18 april 2020

Jan (Johannes Gerardus Hermenegildus) Eltink,

Echtgenoot van Riet Eltink-Lestrade

Geboren 13 april 1930

Overleden 25 april 2020

Cees (Cornelis) Brunt,

Weduwnaar van Dien Brunt-Visser

Geboren 20 februari 1931

Overleden 30 april 2020

Overleden

Corry Kersten-Nissen,

Echtgenote van Aad Kersten

Geboren 6 april 1946

Overleden 7 mei 2020

Betsie Opgenoort-Damen,

Echtgenote van Tonny Opgenoort

Geboren 15 november 1953

Overleden 15 mei 2020

Betsy (Elisabeth Lambertha Johanna)

Marcelis-Bonekamp,

Weduwe van Wim Marcelis

Geboren 13 januari 1931

Overleden op 26 mei 2020

Wij voelen mee met de familie en dierbaren en hopen dat ze veel troost en steun krijgen van hun naasten.

Soms hebben we kennis van een overlijden, maar hebben we geen verdere gegevens. Wij willen daarom nabestaanden vragen om vaker data etc. aan ons door te geven.

Ook wijzigingen in huisadres of e-mailadres ontvangen wij graag tijdig.

Meestal organiseert de kring drie lezingen en een excursie per jaar. Zo gauw dat weer kan, gebeurt dat weer. Dit jaar ontvangt ieder lid vanwege Gendt 75 jaar bevrijd niet driemaal maar viermaal een Ganita mare.

Bestuur Historische Kring Gente

Voorzitter en genealogie: Willem Rasing,
voorzitter@historischekringgente.nl
genealogie@historischekringgente.nl

Secretaris en redactie Ganita mare:
Yvonne de Boer-Ravestein,
info@historischekringgente.nl

Penningmeester: Geert Witjes,
penningmeester@historischekringgente.nl

Fysiek foto- en knipselarchief:
Riet Berends-Peters

**Tweede Wereldoorlog en Politionele Acties
Nederlands-Indië:** Robert Braam,
Rmabraam@gmail.com

Ledenadministratie en genealogie:
Mia Gerrits-Bouwman,
ledenadministratie@historischekringgente.nl

Archeologie en geografie: Gerard Janssen,
archeologie.geografie@historischekringgente.nl

Presentaties: Henk Klaassen

Jaarprogramma en digitaal fotoarchief:
Ria Schouten-de Haan,
fotodocumentatie@historischekringgente.nl

Colofon:

e-mail: info@historischekringgente.nl
website: www.historischekringgente.nl
www.facebook.com/historischekringGente

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:
Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)
Mia Gerrits-Bouwman
Henk Klaassen
Ria Niënhaus
Geert Visser

**Onze redactie is te bereiken via bovenstaand
e-mail adres.**

Kringgebouw: Villa Ganita
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:
Hist.Kring Gente te Gendt
bank NL93 RABO 01164 26 705

Drukwerk Ganita mare:

Reintjes GmbH
Hammscher Weg 74
Kleve

Het lidmaatschap loopt van januari t/m december, kost al jarenlang € 15,- of met de jaarlijkse uitgave Terugblik € 22,-.

Dit jaar zal Terugblik over oorlogsverhalen uit de Betuwe gaan.

Met een cadeauabonnement maakt u iemand voor € 15,- voor een heel jaar lid van de kring. Het abonnement stopt vanzelf weer op 1 januari.

Welkom op de maandagavond vanaf 20.00 uur en op de woensdagmorgen vanaf 09.30 uur.

Al is het maar voor de koffie

Bjent zei:

A'j mè z'n tie-ne bun mô'j viefdien meter afstand houwe. Dâ's zwat gin doewn zonder duumstok.